

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Факультет педагогіки і психології
Кафедра соціальної роботи та соціальної педагогіки

Магістерська робота

**на тему: «ПРЕВЕНТИВНА РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В
ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Магістрантки групи мСП-27
Мацьків Анастасії Ігорівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки
Петришин Людмила Йосипівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського національного
університету
Ребуха Лілія Зиновіївна

Робота захищена з оцінкою:
Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

АНОТАЦІЯ

Мацьків Анастасія Ігорівна. «Превентивна робота соціального педагога в закладі загальної середньої освіти»: *магістерська робота / Мацьків А.І.; ТНПУ імені Володимира Гнатюка, факультет педагогіки та психології, кафедра соціальної роботи та соціальної педагогіки; наук. керівник проф. Петришин Л.Й. Тернопіль, 2025. 102 с.*

Мета дослідження полягає у теоретичному та емпіричному обґрунтуванні особливостей превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти.

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретико-методологічний аналіз превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти; розглянуто сучасні підходи до організації превентивної роботи в закладі освіти; охарактеризовано форми, методи та технології, які може застосовувати соціальний педагог у роботі з учнями, батьками та педагогами; проведено емпіричне дослідження сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, а також в розроблено рекомендації для соціальних педагогів щодо удосконалення організації їх превентивної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: соціальний педагог, превентивна діяльність, особливості превентивної роботи, заклад загальної середньої освіти.

ABSTRACT

Mats'kiv, Anastasia Ihorivna. « Preventive work of a social educator in a general secondary education institution»: *master's thesis / Mats'kiv, A.I.; Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Faculty of Pedagogy and Psychology, Department of Social Work and Social Pedagogy; scientific supervisor Prof. L.Y. Petryshyn. Ternopil, 2025. 102 p.*

The purpose of the study is to provide theoretical and empirical justification for the characteristics of preventive work by social educators in general secondary education institutions.

The thesis provides a theoretical and methodological analysis of the preventive work of social educators in general secondary education institutions; examines contemporary approaches to the organization of preventive work in educational institutions; describes the forms, methods, and technologies that social educators can use in their work with students, parents, and teachers; conducts an empirical study of the current state of the organization of preventive work by social educators in general secondary education institutions, and develops recommendations for social educators on improving the organization of their preventive activities in general secondary education institutions.

Keywords: *social educator, preventive activities, features of preventive work, general secondary education institution.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА	10
1.1. Сутність та завдання превентивної роботи соціального педагога	10
1.2. Нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти	21
1.3. Основні чинники організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти	30
Висновки до розділу 1	40
 РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	41
2.1. Загальна характеристика превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти	41
2.2. Аналіз сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти	51
2.3. Шляхи та напрямки удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти	62
Висновки до розділу 2	81
 ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність дослідження превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти визначається сучасними вимогами до системи освіти та необхідністю забезпечення належної соціалізації учнів в умовах сучасного суспільства. За останні десятиліття в Україні спостерігається чимало змін у соціальному середовищі, які впливають на формування та розвиток підростаючого покоління. Серед них – повномасштабне вторгнення росії в Україну, зміни в сімейній структурі, зростання соціальної напруженості, зниження рівня соціального захисту, економічні труднощі, наслідки пандемії COVID-19 та інші фактори, що призводять до збільшення соціальних ризиків і проблем у дітей та підлітків. Це зумовлює необхідність посилення роботи з профілактики та превенції негативних явищ серед учнів, що є одним із основних завдань соціального педагога в закладах загальної середньої освіти.

Зазначимо, що сучасний соціальний педагог виступає як важливий елемент освітнього процесу в умовах закладу загальної середньої освіти, адже його діяльність спрямована на забезпечення соціальної адаптації учнів, підтримку їх психоемоційного розвитку та запобігання виникненню соціальних проблем. Одним із ключових напрямків роботи соціального педагога є превентивна діяльність, яка орієнтована на профілактику та попередження можливих соціальних порушень, девіантної поведінки, насилля, наркотичної залежності, булінгу та інших негативних явищ серед учнів. Превентивна робота є не лише важливою складовою індивідуальної підтримки кожного учня, але й значною мірою визначає успішність соціалізації молоді до сучасних соціальних умов.

Значущість превентивної роботи соціального педагога підвищується в контексті того, що заклади загальної середньої освіти є основним осередком виховання та розвитку дітей. У цьому середовищі формуються їхні соціальні навички, ставлення до себе, оточуючих та до соціуму загалом. Відтак, своєчасне виявлення і корекція девіантної поведінки, розв'язання соціальних проблем учнів на ранніх етапах можуть значно знизити ймовірність їх подальших порушень. Превентивна робота, здійснювана соціальним педагогом, повинна

включати в себе комплекс заходів, спрямованих на підтримку учнів, розвиток їхніх позитивних соціальних якостей та зміцнення психоемоційного здоров'я.

Окрім того, урахування соціальних, економічних та культурних чинників, які визначають соціальну поведінку учнів, є важливою умовою ефективності превентивної роботи. Зокрема, соціальний педагог має враховувати різноманітні соціальні та психологічні фактори, які можуть впливати на розвиток особистості учня: проблеми в сім'ї, труднощі в навчанні, наявність конфліктів в класі чи колективі, депресивні стани тощо. Важливою складовою діяльності соціального педагога постає також тісна співпраця з іншими учасниками освітнього процесу: адміністрацією школи, педагогами, психологами, батьками, громадськими організаціями. Це забезпечує більш комплексний підхід до вирішення проблем учнів та створює умови для своєчасного реагування на їхні потреби.

Як показує аналіз наукової літератури (В. Байдик, В. Бочарова, М. Бершадська, О. Безпалько, Р. Вайнола, Ю. Гапон, П. Гусак, Н. Заверико, І. Зверева, І. Зязюн, І. Козубовська, О. Калашник, Р. Калениченко, А. Капська, Л. Коваль, Л. Ковальчук, Н. Лавриченко, Н. Лунченко, Л. Мельник, І. Мигович, З. Мірошник, А. Мудрик, М. Сакурова, І. Савельчук, О. Соловійова, В. Поліщук, Л. Пуховська, С. Харченко, С. Хлеб'як, Т. Хмурина, В. Шинкарук, І. Шимко, З. Шевців та ін.), превентивна робота соціального педагога повинна бути орієнтована на профілактику психоемоційних та поведінкових порушень, що виникають у підлітковому віці. Це період, коли діти і підлітки найбільш схильні до експериментів із соціальними нормами та поведінкою, а також до впливу різних зовнішніх факторів, таких як однолітки, медіа, соціальні мережі та ін.

Отож, важливою складовою превентивної діяльності соціального педагога в закладі освіти має стати навчання учнів життєвим навичкам, розвитку емоційного інтелекту, здатності до конструктивного вирішення конфліктів, підтримки здорового способу життя та соціальної активності. Відповідно, не менш важливою постає превентивна робота, спрямована на запобігання булінгу та насиллю в закладах загальної середньої освіти. Неправомірне поводження з боку однолітків або вчителів може мати серйозні наслідки для психічного

здоров'я учнів і їх соціальної адаптації. За даними досліджень, випадки булінгу стали серйозною проблемою, яка потребує системного підходу до вирішення.

Відтак констатуємо: дослідження превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти є надзвичайно важливим і актуальним. При цьому соціальна значущість, а також недостатня практична й теоретична розробленість проблеми зумовили її суспільну актуальність та вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Превентивна робота соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти»**.

Об'єкт дослідження: превентивна робота соціального педагога як наукова проблема.

Предмет дослідження: особливості превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження – теоретичне й емпіричне обґрунтування особливостей превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти в сучасних умовах.

Відповідно до поставленої мети, визначено **завдання дослідження:**

1. Визначити сутність та завдання превентивної роботи соціального педагога у психолого-педагогічній і соціально-педагогічній літературі.
2. Охарактеризувати нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти.
3. Обґрунтувати основні чинники організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти.
4. Проаналізувати сутнісний зміст, напрямки превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти.
5. Дослідити сучасний стан організації превентивної роботи соціального педагога та запропонувати шляхи удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти.

З метою розв'язання поставлених завдань були використані різні **методи дослідження:** *теоретичні* – аналіз наукової літератури з соціальної педагогіки, систематизація й узагальнення теоретичних даних з проблем превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти;

емпіричні – спостереження, бесіди, діагностичні методики, педагогічний експеримент (констатувальний) для вивчення актуального стану організації превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти; *статистичні* – методи кількісної та якісної обробки емпіричних даних.

Теоретичне значення дослідження полягає в комплексному науково-практичному обґрунтуванні превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти. Зокрема, визначено сутність та завдання превентивної роботи соціального педагога у психолого-педагогічній і соціально-педагогічній літературі, охарактеризовано нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, виділено й обґрунтовано основні чинники організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, проаналізовано сутнісний зміст і напрямки превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, запропоновано дієві шляхи удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в емпіричному дослідженні сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, а також в розробці рекомендацій для соціальних педагогів щодо удосконалення організації їх превентивної діяльності в умовах закладу загальної середньої освіти. Отримані в результаті науково-теоретичного пошуку теоретичні і практичні дані, а також матеріали констатувального експерименту можуть використовувати соціальні педагоги з метою підвищення ефективності власної професійної діяльності.

Експериментальна база дослідження. З метою вивчення сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, було проведено анкетування 10 соціальних педагогів закладів освіти міста Тернополя.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідались на засіданні науково-практичного круглого столу «Актуальні питання соціальної та соціально-педагогічної діяльності» (Тернопіль, 05 листопада 2025 року) та опубліковані у збірнику статей XIV Міжнародної

науково-практичної конференції (Мацьків А. Нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти // Соціальна робота: виклики сьогодення : збірник наукових праць за матеріалами XIV Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 квітня 2025 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 228-233).

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складається із 102 сторінок, а основний зміст включає 82 сторінки. Список використаної літератури містить 74 найменування. Кількість додатків – 3.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

1.1. Сутність та завдання превентивної роботи соціального педагога

Превентивна робота соціального педагога є важливою складовою частиною соціально-педагогічної діяльності, спрямованою на попередження негативних явищ у поведінці учнів, розвитку соціально небезпечних ситуацій та забезпечення гармонійного соціалізованого розвитку молоді. В умовах сучасної соціальної реальності, коли на молодь впливають численні ризики, такі як наркоманія, алкоголізм, насильство, булінг та інші соціальні проблеми, роль соціального педагога у забезпеченні превенції стає надзвичайно важливою. Превентивна діяльність передбачає не лише усунення уже існуючих проблем, а й сприяння формуванню у фахівців таких рис, як відповідальність, стійкість до стресових ситуацій, здатність до самоконтролю та взаємопідтримки.

Як стверджує Г. Золотова, превенція – комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню негативних явищ або проблем. У соціально-педагогічному контексті це означає вжиття дій, спрямованих на попередження девіантної поведінки, соціальних проблем та інших небажаних явищ серед дітей і підлітків. Превенція включає в себе як інформування та навчання, так і створення умов, які знижують ризики виникнення небажаних ситуацій. Вона може бути різного характеру: первинна, вторинна або третинна, в залежності від етапу соціалізації та розвитку проблеми [19, с.100].

На думку С. Пальчевського, превенція є стратегічним підходом, спрямованим на профілактику та попередження небажаних наслідків до того, як вони стануть серйозними проблемами. Це особливо важливо в сфері соціальної роботи, коли завданням є не лише реагування на вже існуючі проблеми, але й створення умов для їх недопущення в майбутньому. Превентивні заходи можуть бути спрямовані на зміну ставлення до певних соціальних явищ, поліпшення соціальних норм, надання підтримки тим, хто перебуває в ризикових ситуаціях.

Так, превенція в соціальному контексті може бути орієнтована на підвищення рівня свідомості суспільства, в тому числі через освіту та інформування [43].

Превенцію Н. Заверико визначає як процес попередження негативних явищ, орієнтований на зміцнення соціального здоров'я і благополуччя індивідів або груп у суспільстві. Вона включає в себе не лише індивідуальні, але й колективні заходи, що стимулюють розвитку здатності до самоконтролю, взаємної підтримки і гармонійної взаємодії. Превентивна робота соціального педагога може включати навчальні тренінги, психологічну підтримку, створення сприятливого соціального середовища для розвитку позитивних якостей. Основна мета превенції – це зниження рівня ризику виникнення проблем у поведінці учнів та їхнього психічного здоров'я [23].

Н. Краснова визначає превенцію як процес, який передбачає не лише виявлення можливих ризиків, але й розробку й втілення практичних заходів для їх усунення ще до того, як вони стануть серйозними проблемами. Вона є частиною профілактики, орієнтуючись на попередження соціальних негараздів, таких як насильство, залежності, порушення законодавства. У соціальному контексті превенція зазвичай передбачає активне впровадження виховних програм, психологічну підтримку, а також створення умов для здорового соціального розвитку підлітків. Застосування превентивних заходів дозволяє уникати або зменшувати негативні наслідки різних соціальних явищ [26].

Превенція, за словами К. Моїсеєнко, є елементом стратегії збереження і зміцнення соціального благополуччя, який полягає в упередженні небажаних явищ і їхніх негативних наслідків на ранніх етапах розвитку проблеми. Вона передбачає систематичну діяльність щодо запобігання виникненню соціальних порушень, таких як кримінальна поведінка, насильство, алкоголізм чи наркоманія. Важливою складовою превенції є розуміння коренів і факторів ризику цих явищ і створення можливості для людей приймати здорові соціальні рішення. Важливим аспектом є не тільки реагування на існуючі проблеми, але й активна робота із запобіганням їх виникнення серед певних груп й індивідів [34].

Що стосується визначення поняття «превентивна робота», то І. Ковчина визначає її як систему заходів, спрямованих на попередження виникнення

негативних соціальних явищ, таких як насильство, девіантна поведінка чи залежності серед різних груп населення. Вона включає в себе різноманітні стратегії, починаючи від освітніх програм і закінчуючи активною соціальною підтримкою. Превентивна робота має на меті не лише запобігання проблемам, але й створення умов для здорового і гармонійного розвитку особистості. Важливою її складовою, на думку вченої, є виявлення потенційних ризиків та раннє втручання для мінімізації наслідків [24].

На думку Н. Отрощенко, превентивна робота передбачає застосування спеціальних методів і прийомів для запобігання розвитку соціальних проблем і небажаних явищ. Вона орієнтована на інтервенцію на ранніх етапах, коли проблема ще не набула серйозних масштабів, але вже є загроза її виникнення. У контексті соціальної педагогіки превентивна робота включає в себе організацію навчальних заходів, тренінгів, консультування і підтримку тих, хто знаходиться в групі ризику. Її мета – це зміцнення соціального здоров'я, попередження розвитку кризових ситуацій і покращення загальної якості життя людей [42, с.12].

Превентивна робота, як стверджує Л. Завацька, є важливим інструментом соціальної педагогіки, який полягає в усуненні причин і передумов, що можуть призвести до негативних змін у поведінці особистості або соціальному середовищі. Це процес активної діяльності, який включає різні методи, починаючи від формування правильних цінностей і норм через освітні заходи до розвитку соціальних навичок і самоконтролю. Превентивна робота спрямована на попередження правопорушень, соціальної ізоляції або інших проблем у соціальній адаптації. Вона вимагає системного підходу, інтеграції в освітній процес та співпраці з іншими соціальними інститутами [15].

Превентивна робота, як характеризує І. Богданова, – це діяльність, що передбачає впровадження різноманітних соціальних програм і проектів, метою яких є мінімізація соціальних ризиків і проблем серед учнів або підлітків. Вона включає в себе навчальні заходи, що сприяють розвитку емоційного інтелекту, профілактику залежностей і девіантної поведінки, а також сприяння розвитку здорових стосунків. Превентивна робота вимагає інтеграції психологічної

підтримки, соціальної активності та роботи з родинами для забезпечення успішної адаптації учнів у суспільстві. Успішна превентивна робота сприяє розвитку відповідальності у молоді та зміцненню соціальної згуртованості [7].

Н. Якса пише, що превентивна робота охоплює комплексну систему заходів, спрямованих на запобігання виникненню соціальних і психологічних проблем серед дітей та підлітків. Вона включає організацію профілактичних заходів, що формують у молоді необхідні соціальні навички, здорові цінності та стратегії поведінки. Превентивна робота зосереджена на ранньому виявленні проблем і наданні допомоги до того, як ситуація стане кризовою. Ця діяльність є важливою складовою частиною роботи соціального педагога, який виступає не лише як консультант, а й як організатор соціальної підтримки і захисту [74].

Р. Чубук доводить, що завданнями превентивної роботи соціального педагога є забезпечення своєчасного виявлення потенційних проблем у поведінці учнів, розробка та реалізація профілактичних заходів, спрямованих на запобігання соціальним порушенням, а також створення сприятливого мікроклімату для здорового розвитку школярів. Важливою складовою превентивної роботи є проведення психолого-педагогічних тренінгів, організація інформаційно-освітніх заходів, спрямованих на формування у дітей і підлітків навичок безпечної поведінки в різних сферах життєдіяльності [69, с. 64].

Превентивна робота, за словами І. Зверєвої, також включає діагностику та моніторинг соціальних процесів у середовищі учнів, інтервенцію у випадках ранніх ознак девіантної поведінки, а також надання підтримки дітям, які перебувають у складних життєвих ситуаціях. Окремо варто зазначити, що завдання соціального педагога полягає у наданні консультацій та допомоги не тільки учням, а й їхнім батькам та вчителям, створюючи таким чином систему підтримки для забезпечення ефективності превентивної роботи [62].

У роботі соціального педагога, як пише О. Пожидаєва, превентивна діяльність являє собою систему організованих заходів, спрямованих на попередження соціальних, психологічних та поведінкових проблем, з якими можуть зіткнутися особи різного віку. Вона охоплює різні форми роботи,

зокрема індивідуальні, групові та масові заходи, що направлені на створення умов для розвитку особистості, а також для її адаптації в суспільстві. Превенція не обмежується лише усуненням наслідків, але має на меті і попередження можливих негативних явищ, таких як насильство, залежності, девіантна поведінка та інші соціальні ризики. У контексті соціальної педагогіки превентивна діяльність передбачає активну участь соціальних педагогів у формуванні у дітей і підлітків навичок соціально прийнятної поведінки. Це не тільки контроль, але й створення здорових умов для розвитку, навчання, взаємодії з іншими людьми. Ключовою особливістю є акцент на раннє виявлення проблем і створення для них умов для розвитку та підтримки, які зменшують ризик соціальних проблем у майбутньому. Превентивна діяльність охоплює роботу як із індивідуумами, так і з групами, спрямовуючи зусилля на формування позитивних соціальних норм [47].

Превентивна діяльність соціального педагога, характеризує Н. Краснова, полягає у розробці та впровадженні заходів, спрямованих на запобігання негативним явищам у соціальному середовищі учнів. Вона включає в себе комплекс заходів, що дозволяють передбачити й запобігти розвитку проблем у поведінці, таких як агресія, булінг, алкогольна та наркотична залежність, порушення дисципліни. Превентивна діяльність соціального педагога передбачає взаємодію з учнями, їх батьками, вчителями, а також іншими спеціалістами для виявлення потенційних проблем і своєчасного їх усунення. Важливими аспектами є підвищення рівня обізнаності та психоемоційної підтримки учнів через інформування, тренінги, консультації. Також соціальні педагоги проводять діагностику та моніторинг соціально-психологічного стану учнів, розробляють рекомендації для батьків та педагогічних колективів щодо надання підтримки. Вони акцентують увагу на запобіганні ризиків, через формування навичок здорового способу життя, вміння вирішувати конфлікти, адаптації до різних життєвих ситуацій. Превентивна діяльність соціального педагога є невід'ємною частиною створення позитивного соціального клімату в школі та допомагає дітям і підліткам уникати негативних впливів [26].

Превентивна робота в соціальній педагогіці, як доводить Н. Дмитренко, – це комплекс заходів, що полягають у сприянні розвитку особистісної компетентності учнів через сприятливі умови для їх соціалізації та адаптації. Вона включає в себе діагностичну, виховну, навчальну та консультативну діяльність, спрямовану на попередження девіантної поведінки, запобігання емоційним та психологічним проблемам. Основною метою є запобігання соціальним порушенням ще до їх виникнення. Превентивні заходи мають на меті виявити потенційно небезпечні чинники, що можуть призвести до виникнення девіантної поведінки, та створити умови для їх мінімізації. Важливою частиною є профілактика булінгу, наркозалежності, психічних захворювань, а також розвиток у дітей навичок ефективної комунікації. У цьому контексті превентивна робота в соціальній педагогіці реалізується через соціально-педагогічні тренінги, індивідуальні консультації, групові заняття, а також через співпрацю з батьками, вчителями та іншими соціальними інститутами. Превентивна робота є частиною загального виховного процесу, що сприяє гармонійному розвитку молоді та попереджає виникнення соціальних проблем [13].

Превентивна діяльність соціального педагога в закладах освіти, за словами С. Архипової, орієнтована на раннє виявлення та запобігання негативним явищам серед учнів. Завдяки активному впровадженню превентивних заходів соціальний педагог забезпечує не лише профілактику виникнення проблем, але й надає комплексну підтримку у розвитку соціальних навичок, зокрема комунікативних, емоційних та психологічних. Це дозволяє школярам отримати необхідну допомогу в умовах, коли вони стикаються з труднощами, що можуть спричинити соціальні чи психологічні проблеми. Важливою складовою превентивної діяльності є організація тренінгів, семінарів та інформаційних кампаній, які сприяють розвитку здорових моделей поведінки серед учнів. Превенція також включає взаємодію з батьками для їх навчання та підготовки до ефективного батьківства, що зменшує ризики виникнення проблем у дітей. Соціальний педагог реалізує свою діяльність через створення простору для відкритого спілкування, навчання самоконтролю та розвитку емоційної

грамотності серед учнів. Цей підхід сприяє зниженню рівня конфліктних ситуацій у колективі, забезпечує комфортне навчальне середовище [3].

З іншого боку, пише Н. Сейко, превентивна діяльність у закладах освіти вимагає цілеспрямованої роботи з учнями, спрямованої на попередження проявів агресії, насильства, порушень поведінки та емоційних розладів. Вона є важливою складовою частиною соціальної педагогіки і включає як індивідуальні заходи, так і колективні. Превентивна діяльність в закладі освіти охоплює профілактику булінгу, алкоголізму, наркоманії, а також захист від насильства та інші форми ризикової поведінки. Важливим завданням є навчання учнів ефективним способам вирішення конфліктів без застосування насильства, розвиток у них навичок здорового способу життя та емоційної стійкості. Соціальні педагоги використовують різноманітні методи, зокрема психологічні тренінги, групові заняття, лекції та інші форми, що сприяють розвитку особистості учнів. Превенція також включає в себе інформування учнів про небезпеки, що можуть виникати в результаті неправильних соціальних зв'язків, та надання їм необхідної підтримки у складних життєвих ситуаціях. Успішна превентивна діяльність дозволяє запобігти негативним явищам та сприяє розвитку здорової соціальної адаптації учнів [56].

Як доводить О. Безпалько, превентивна діяльність у роботі соціального педагога є необхідною складовою освітнього процесу, спрямованою на створення безпечного та сприятливого середовища для учнів. Вона охоплює різні форми роботи, серед яких – індивідуальна підтримка, групова терапія, тренінги та освітні заходи. Превенція полягає у розвитку в учнів навичок соціально адаптованої поведінки, запобіганні конфліктним ситуаціям та недопущенні вчинків, що можуть призвести до правопорушень чи соціальних проблем. Важливою є роль соціального педагога у забезпеченні психоемоційної підтримки учнів, виявленні першочергових соціальних ризиків і наданні допомоги в їх подоланні. Основною метою є створення умов для розвитку особистості, що дозволяє уникнути небажаних наслідків у вигляді агресії, соціальної ізоляції або психічних розладів. Превентивна діяльність допомагає формувати у молоді

правильні життєві орієнтири, підвищувати рівень обізнаності про безпечну поведінку та надавати підтримку на всіх етапах соціалізації [60, с. 264].

Превентивна робота в соціально-педагогічній практиці охоплює широкий спектр заходів, що включають як індивідуальні, так і групові форми роботи з учнями. Важливою частиною цієї діяльності є активне співробітництво з батьками та іншими соціальними інститутами, що сприяє створенню гармонійного соціального середовища для учнів. Соціальний педагог, в рамках превентивної діяльності, організовує спеціальні тренінги, семінари, майстер-класи та інші заходи, що сприяють розвитку у дітей і підлітків навичок ефективної комунікації, стресостійкості, а також вміння вирішувати конфлікти без застосування насильства. Проводиться також робота по підвищенню рівня соціальної відповідальності учнів, формуванню в них соціальної активності, що є важливою умовою їх адаптації в суспільстві. Превентивна діяльність соціального педагога допомагає створювати позитивний соціальний клімат в навчальному закладі, що дозволяє знижувати рівень девіантної поведінки серед учнів та забезпечує їх соціальну та психологічну стабільність. Крім того, превенція включає в себе активну профілактику небажаних соціальних явищ, таких як булінг, алкогольна і наркотична залежність, насильство в сім'ї та інші прояви девіантної поведінки. Важливим аспектом є також робота з учнями, які знаходяться в групі ризику, для своєчасного виявлення та корекції негативних тенденцій у їх поведінці. Соціальний педагог, здійснюючи превентивну діяльність, створює умови для гармонійного розвитку особистості кожного учня, що є основою для його успішної соціалізації та адаптації в суспільстві [59].

Превентивна діяльність соціального педагога також охоплює діяльність, спрямовану на виявлення та усунення потенційних загроз розвитку дитини на ранніх етапах. Це включає комплекс заходів, які дозволяють виявити проблеми в розвитку учнів, такі як труднощі в адаптації, психологічні і соціальні бар'єри, на початкових стадіях, що дозволяє запобігти їх подальшому загостренню. Соціальний педагог за допомогою інтерв'ю, анкетувань, спостережень, а також аналізу взаємин учнів між собою та з педагогами виявляє потенційно небезпечні ситуації, що можуть привести до формування девіантної поведінки.

Завданням превентивної діяльності є не лише попередження негативних явищ, а й активне сприяння розвитку позитивних соціальних навичок, таких як толерантність, відповідальність, емоційна зрілість, здатність до самоконтролю та конструктивного вирішення конфліктів. Важливою частиною превентивної роботи є не лише індивідуальний підхід до кожного учня, а й робота з колективом, групами, націлена на створення комфортного, безпечного середовища для кожного. Для цього організовуються колективні бесіди, тренінги на теми взаєморозуміння, співпраці та розвитку емоційного інтелекту, що сприяють покращенню взаємодії учнів між собою [66].

Окремим аспектом є робота з батьками учнів, яка дозволяє підвищити ефективність превентивної роботи. Спільно з батьками соціальний педагог працює над створенням сприятливих умов для розвитку дитини вдома, а також допомагає батькам впоратися з труднощами у вихованні, що може допомогти знизити ризик виникнення проблем у навчальному закладі. Превентивна діяльність передбачає активну взаємодію з іншими соціальними інститутами – поліцією, службами у справах дітей, психологічними центрами, з метою комплексного підходу до вирішення проблем, що виникають у дітей [74].

Окрім того, превентивна робота спрямована на підвищення загального рівня соціальної відповідальності учнів, формування у них відповідального ставлення до свого здоров'я, розвитку фізичної активності, запобігання вживанню наркотиків, алкоголю та інших шкідливих звичок. Соціальний педагог у цьому процесі активно залучає учнів до різноманітних соціальних, культурних та спортивних заходів, що дозволяють знизити рівень агресії та конфліктності, а також сприяють формуванню в учнів високих моральних і етичних стандартів [3]. Превентивна діяльність соціального педагога має на меті забезпечити гармонійний розвиток кожного учня, збереження його психічного та фізичного здоров'я, а також підготовку до успішного соціального функціонування в суспільстві, де вміння запобігати конфліктам, конструктивно взаємодіяти з іншими людьми та ефективно розв'язувати проблеми є надзвичайно важливими.

Як доводять С. Архипова, Г. Майборода, О. Тютюнник, превентивна робота соціального педагога відіграє важливу роль у розвитку та корекції

поведінки учнів, сприяючи формуванню здорових соціальних зв'язків та запобіганню соціально-педагогічних проблем. У рамках своєї діяльності соціальний педагог виконує різні функції, що мають на меті попередження негативних явищ і формування позитивної соціальної поведінки в учнів. Однією з основних функцій є профілактика соціальних девіацій, зокрема поведінкових порушень, агресії, алкоголізму, наркоманії, а також допомога у запобіганні конфліктів серед учнів [30].

Соціальний педагог здійснює діагностику психоемоційного стану учнів і визначає, чи є у них схильність до певних девіацій, чи є проблеми у спілкуванні або адаптації. Для цього використовує інтерв'ю, анкети, спостереження, тести на виявлення емоційних проблем та особистісних розладів. Виявивши можливі труднощі, соціальний педагог здійснює корекцію поведінки та розвитку учнів, організовуючи тренінги, консультації, вправи, що сприяють розвитку соціальних навичок, емоційної зрілості, комунікативної компетентності.

Однією з важливих функцій є також організація просвітницької діяльності серед учнів щодо здорового способу життя. Превентивна робота соціального педагога включає роботу з профілактики тютюнопаління, алкоголізму та наркотичної залежності серед підлітків, інформування про негативні наслідки таких звичок. Педагог проводить інформаційні кампанії, інтерактивні заняття, тренінги на теми збереження здоров'я, запобігання шкідливих звичок, а також вчить учнів конструктивно реагувати на соціальний тиск і відмовлятися від участі в небезпечних для здоров'я та життя справах.

Не менш важливою функцією є робота з батьками учнів. Соціальний педагог активно залучає батьків до процесу виховання і профілактики девіантної поведінки дітей, допомагає створювати гармонійні сімейні стосунки, надає консультації щодо виховних проблем. Взаємодія з батьками дозволяє створити єдиний підхід до виховання та розвитку дитини, що є основою для ефективного попередження виникнення проблем. Педагог також надає рекомендації щодо підвищення батьківської компетентності, допомагаючи їм знайти правильний підхід до виховання дитини та взаємодії з нею.

Соціальний педагог виконує функцію організації та проведення групових заходів, що сприяють розвитку комунікаційних навичок у учнів, формуванню у них навичок співпраці і взаємодії. Це можуть бути як навчальні заняття, так і культурно-масові заходи, що допомагають учням краще пізнати себе, знайти однодумців, взаємодіяти з різними соціальними групами. Проведення тренінгів з розвитку лідерських якостей, командної роботи, вправи на розвиток емпатії, толерантності, співпраці допомагають учням адаптуватися в соціумі.

Робота соціального педагога у напрямку превентивної діяльності має передбачати і виконання ролі медіатора, як зазначає Петришин Л.Й., вона стверджує, що соціальний педагог/працівник має допомагати всім учасникам знизити емоційне напруження, почути і зрозуміти один одного, а також допомогти сторонам конфлікту самим знайти вихід із ситуації й обговорити, як уникнути повторення подібного в майбутньому[49, с. 169].

Превентивна робота включає також функцію моніторингу поведінки учнів. Соціальний педагог здійснює спостереження за соціальною активністю учнів, аналізує їх поведінку в навчальному середовищі, зокрема у класі, на перервах, під час позакласних заходів. На основі спостережень педагог може визначити проблеми, які потребують втручання, а також відслідковувати ефективність застосованих корекційних методів.

Важливою функцією є організація психологічної підтримки учнів, які переживають стресові ситуації, перебувають у складних життєвих обставинах або мають особистісні труднощі. Соціальний педагог проводить індивідуальні консультації, надає допомогу в адаптації до навчального процесу, виявляє психологічні та емоційні труднощі у дітей та надає підтримку в їх подоланні [30].

Отже, сутність превентивної роботи соціального педагога полягає в комплексному підході до попередження соціальних та поведінкових проблем, а завдання цієї діяльності спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку дітей і підлітків, де вони мають можливість реалізувати свій потенціал та уникати негативних соціальних впливів. Превентивна діяльність соціального педагога має на меті не лише запобігання розвитку негативних явищ, а й формування в учнів життєвих компетентностей, здатності до саморегуляції,

самовизначення, відповідальності за свої вчинки, вміння адаптуватися до різних соціальних ситуацій. Системний підхід до проведення превентивної роботи дозволяє соціальному педагогу комплексно впливати на учнів, створюючи умови для розвитку, впевненості в собі та позитивного ставлення до оточуючого світу.

1.2. Нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти

Превентивна робота соціального педагога у закладах загальної середньої освіти є складовою частиною соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на забезпечення комплексної підтримки учнів і їх соціалізацію. В умовах сучасного суспільства, де соціально-культурні та економічні зміни впливають на систему освіти, заклади освіти не можуть функціонувати як автономні інститути. Вони перебувають під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, що зумовлює необхідність вивчення нормативно-правових основ діяльності соціального педагога в освітньому процесі. Превентивна робота, що здійснюється соціальним педагогом, орієнтована на попередження негативних явищ, таких як девіантна поведінка, соціальна ізоляція, конфлікти та інші, що можуть виникнути серед учнів, а також на підтримку їхнього гармонійного розвитку.

Нормативно-правові основи діяльності соціальних педагогів у закладах загальної середньої освіти визначаються цілим рядом законодавчих та підзаконних актів, які регулюють соціально-педагогічну практику в Україні. Основним нормативно-правовим документом є Конституція України, яка закріплює право кожної людини на освіту, здоров'я та соціальний захист. Проте, для визначення конкретних обов'язків соціального педагога в закладах загальної середньої освіти необхідно звертатися до спеціалізованих законів, таких як Закон України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», а також інших актів, які регламентують діяльність педагогічних працівників в освітніх установах [9; 37].

Зокрема, Положення про психологічну службу у системі освіти України, введене наказом Міністерства освіти і науки України № 509 від 22 травня

2018 року, також визначає основи роботи соціальних педагогів, їх функції та завдання в навчальних закладах. Цей документ окреслює роль соціального педагога у створенні психологічного комфорту для учнів, а також у наданні необхідної соціально-педагогічної підтримки, яка передбачає не лише надання допомоги в кризових ситуаціях, а й проведення профілактичної роботи для запобігання розвитку проблемних явищ.

Нормативно-правові основи діяльності соціальних педагогів закріплені в низці законодавчих актів, серед яких важливе місце займають Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту». Згідно з цими документами, соціальний педагог у закладі освіти має виконувати важливі функції, спрямовані на забезпечення прав та потреб дітей, створення умов для їхнього здорового психічного та фізичного розвитку. Одним із головних завдань соціального педагога є підтримка учнів у складних життєвих ситуаціях та надання соціально-педагогічної допомоги, що включає в себе профілактику та запобігання соціальних проблем. Це завдання виконуються шляхом організації різноманітних соціально-педагогічних заходів, спрямованих на підтримку та розвиток соціальної активності дітей, профілактику їхніх правопорушень та попередження проявів агресії серед учнів [9].

Важливо відзначити, що в законодавстві передбачено різноманітні типи закладів, що надають повну загальну середню освіту, серед яких як загально-освітні заклади, так і спеціалізовані, зокрема, мистецькі, спортивні, військові ліцеї, а також професійні коледжі. Превентивна робота соціальних педагогів у таких закладах має свою специфіку, адже потреби учнів, які навчаються в спеціалізованих навчальних закладах, мають свою індивідуальність. У таких закладах соціальний педагог має ще більшу відповідальність, оскільки часто учні цих навчальних закладів стикаються з додатковими труднощами, пов'язаними з особливостями навчального процесу та фізичною підготовкою.

Нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти є важливою складовою частиною регулювання його діяльності, що забезпечує чітке виконання завдань з соціалізації, підтримки та розвитку учнів. В Україні діяльність соціального педагога в закладах загальної

середньої освіти регламентується низкою законодавчих актів, що визначають як його права та обов'язки, так і конкретні напрямки роботи. Одним із перших важливих кроків у нормативному визначенні посади соціального педагога є Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 963, згідно з якою ця посада була включена до переліку посад педагогічних працівників. Це рішення стало основою для подальшого визначення соціального педагога як важливого фахівця у системі освіти, що працює безпосередньо з учнями, їхніми сім'ями та педагогічним колективом. Уже в 2002 році соціальний педагог був включений до кваліфікаційного переліку спеціальностей України, що дозволило офіційно затвердити його роль у процесі освіти та виховання [37].

Згідно із чинним законодавством, соціальні педагоги є педагогічними працівниками, що визначає їх статус в освітній сфері. Вони працюють у системі загальної середньої освіти, незалежно від наявності посад практичних психологів, що передбачає їхню важливу роль у здійсненні соціально-педагогічного супроводу учнів. Зокрема, наказом Міністерства освіти і науки України від 03.07.2017 № 948 були визначені нормативи чисельності соціальних педагогів у закладах освіти, що дозволяє забезпечити належний рівень їх присутності у навчальних закладах. Це нормативне забезпечення є важливим для ефективного виконання завдань, що стоять перед соціальними педагогами, таких як профілактика та запобігання соціальним проблемам серед учнів, підтримка соціалізації та адаптації в колективі [37].

Особливу увагу варто звернути на Положення про психологічну службу у системі освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2018 року № 509. Це Положення визначає основні функції та завдання соціального педагога, зокрема в контексті превентивної роботи. Згідно з документом, соціальний педагог у закладі освіти здійснює соціально-педагогічний супровід здобувачів, що включає роботу з учнями, які потребують піклування або перебувають у складних життєвих обставинах. Превентивна діяльність соціального педагога спрямована на запобігання та протидію таким негативним явищам, як домашнє насильство, злочинність, алкоголізм, наркоманія та інші соціальні проблеми, що можуть вплинути на розвиток учнів.

Окрім того, соціальний педагог бере активну участь у просвітницькій та профілактичній роботі серед учасників освітнього процесу, вивчає та аналізує соціальні умови розвитку учнів, мікроколективу, шкільного колективу в цілому. Це включає діяльність щодо попередження негативних явищ серед учнів та формування здорового соціального середовища в закладі освіти. Він також взаємодіє з іншими фахівцями, зокрема з практичними психологами, для того, щоб максимально ефективно здійснювати підтримку учнів і допомогти їм у подоланні складних життєвих ситуацій.

Важливою складовою роботи соціального педагога є його участь у роботі педагогічної ради, психолого-педагогічних консиліумів, семінарів і методичних об'єднань. Перелічені заходи сприяють підвищенню професійної кваліфікації соціального педагога, покращенню координації між усіма учасниками освітнього процесу та обміну досвідом. Однією з основних функцій соціального педагога є також планування та реалізація завдань соціалізації учнів, адаптації їх у новому колективі та соціальному середовищі, що особливо важливо для учнів, які стикаються з різними труднощами в процесі навчання.

Соціальний педагог також надає допомогу дітям та сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають особливі освітні потреби, включаючи дітей, постраждалих від насильства та військових конфліктів. Це включає як надання індивідуальної підтримки, так і організацію колективних заходів, спрямованих на підвищення соціальної активності та покращення психологічного клімату в колективі. Завдяки таким ініціативам соціальний педагог забезпечує формування в учнів позитивних цінностей, розвитку навичок взаємодії та толерантності в колективі [49].

Згідно з Положенням, соціальний педагог сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї та суспільства у вихованні здобувачів освіти, допомагає їх адаптації до соціального середовища, а також надає консультативну допомогу батькам (законним представникам). Це дозволяє створити умови для безпечного і гармонійного розвитку дітей, враховуючи їхні індивідуальні потреби та соціальні умови. Окрім того, соціальний педагог активно працює над захистом прав здобувачів освіти, захищаючи їх від будь-яких видів насильства та

представляючи їхні інтереси в правоохоронних і судових органах. Така діяльність є важливою для забезпечення безпечного середовища, де діти можуть розвиватися без загрози з боку насильства чи інших небезпечних впливів.

Одним з основних завдань соціального педагога є формування у здобувачів освіти відповідальної поведінки, культури здорового способу життя та збереження репродуктивного здоров'я. Вказане передбачає проведення профілактичних заходів, які сприяють формуванню здорових життєвих звичок у молоді, а також попередженню різних соціальних проблем. Особливу увагу соціальний педагог приділяє запобіганню конфліктних ситуацій, що можуть виникнути в процесі освітнього процесу. Це включає роботу з учнями та педагогами щодо усунення причин конфліктів, пошуку мирних шляхів вирішення суперечок і створення сприятливої атмосфери в колективі.

Згідно з Положенням про психологічну службу [49], соціальний педагог бере участь у роботі педради, психолого-педагогічних консилиумів, а також організовує та проводить різноманітні методичні заходи. Це включає планування та реалізацію завдань соціалізації здобувачів освіти, адаптації їх у новому колективі та соціальному середовищі. Важливою складовою є робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають особливі освітні потреби. Для таких дітей соціальний педагог організовує додаткову підтримку, яка допомагає їм адаптуватися до освітнього процесу і соціального середовища.

Важливим аспектом діяльності соціального педагога є також дотримання професійних стандартів, що включають знання чинного законодавства та інших нормативно-правових актів, пов'язаних з діяльністю психологічної служби. Соціальний педагог має будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри, а також у тісній співпраці з усіма учасниками освітнього процесу. Це дозволяє створити ефективну систему взаємодії між учнями, батьками та педагогічним колективом. Окрім того, соціальний педагог зобов'язаний використовувати у своїй роботі науково обґрунтовані методи і технології, що відповідають сучасним вимогам психолого-педагогічної практики.

Згідно з нормативними вимогами, соціальний педагог поважає гідність здобувачів освіти, не допускає дискримінації чи порушення прав дітей у будь-

якому вигляді. Він здійснює індивідуальну діагностику та корекцію, зокрема на запит учасників освітнього процесу, та надає оцінювальні судження щодо поведінки, особистих рис учнів та їх відповідності соціальним нормам. Важливою частиною роботи є також популяризація соціально-психологічних знань серед учнів, педагогічних працівників та батьків, що допомагає підвищити рівень психологічної культури в закладі освіти [51].

Соціальний педагог має постійно підвищувати свій професійний рівень, знати вимоги державних стандартів щодо освітнього процесу, основні напрями та перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки. Це забезпечує якісне виконання його обов'язків і сприяє розвитку освітнього середовища, яке відповідає потребам і вимогам сучасного суспільства. Тільки за умови відповідності нормативно-правовим вимогам соціальний педагог може ефективно здійснювати превентивну роботу, спрямовану на попередження соціальних проблем серед учнів, формування здорових цінностей та адаптацію дітей до соціального середовища [58].

Соціальний педагог має право визначати різні види робіт відповідно до потреб закладу освіти, що дозволяє йому оперативно реагувати на соціально-психологічні виклики серед учнів. Планування його діяльності має ґрунтуватися на рекомендаціях методичних установ психологічної служби, що сприяє формуванню ефективної стратегії роботи на місцях. Крім того, педагог має право ознайомлюватися з документами та скаргами, які стосуються оцінювання його роботи, а також надавати роз'яснення щодо цих питань, що важливо для збереження професійної репутації [69].

Захист професійної честі та гідності є невід'ємною складовою роботи соціального педагога, що сприяє створенню довірчої атмосфери як в колективі педагогів, так і серед учнів. Водночас соціальний педагог має право здійснювати індивідуальну освітню діяльність за межами закладу, що дозволяє йому розвивати свої професійні навички та обмінюватися досвідом з іншими фахівцями. У цьому контексті особливо важливим є отримання методичної допомоги, супервізії та інтервізії, що сприяє підвищенню кваліфікації та здійсненню перепідготовки в межах професійної діяльності [71].

У межах своїх обов'язків соціальний педагог також має право обирати освітні програми та форми навчання для підвищення кваліфікації, що дозволяє йому підтримувати високий рівень професіоналізму. Однак, він має право відмовитись від виконання розпоряджень керівника, якщо вони суперечать професійно-етичним принципам або не відповідають його посадовим обов'язкам. Такий підхід сприяє збереженню етики та стандартів професії, а також забезпечує ефективну організацію роботи соціального педагога.

З огляду на реалії світу, діяльність соціального педагога також передбачає адаптацію до змін, які відбуваються в умовах воєнного стану. Важливим аспектом є нормативна база, яка регулює організацію соціально-педагогічної діяльності в умовах війни. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2023 року №782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» визначає строки навчального року для закладів загальної середньої освіти в умовах війни, що триває з 1 вересня 2023 року до 28 червня 2024 р. [38].

Лист Міністерства освіти і науки України від 16 серпня 2023 року №1/12186-23 окреслює особливості організації нового навчального року в умовах воєнного стану, регламентуючи форми організації освітнього процесу. В умовах війни передбачено три основні форми навчання: очна, дистанційна та змішана. Очна форма застосовується лише в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, що можуть бути використані для укриття учасників освітнього процесу у разі сигналу тривоги. Дистанційна форма організовується в районах ведення бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, де заклад освіти має можливість приймати рішення щодо кількості учнів у класах. Змішана форма передбачає поєднання різних видів занять, де практичні та лабораторні заняття проводяться в очному режимі, а лекційні – дистанційно. Ці форми організації навчання потребують від соціальних педагогів значної гнучкості та адаптивності, адже вони мають забезпечити психологічний комфорт та соціальну підтримку учнів у будь-яких умовах [38].

В умовах воєнного стану соціальний педагог виступає як важливий компонент системи підтримки учнів, що потребують особливого підходу, надання психологічної допомоги та супроводу. Його роль полягає не лише в

організації та проведенні превентивних заходів, але й у забезпеченні безпеки та психологічного благополуччя учасників освітнього процесу в умовах стресу та нестабільної ситуації. У цих умовах важливо дотримуватись принципів гуманізму, підтримки та розуміння, щоб забезпечити учням безпечне та ефективне навчання навіть в таких складних умовах.

У процесі роботи соціального педагога в закладах загальної середньої освіти важливо враховувати нормативно-правові основи, що регулюють організацію соціально-педагогічної діяльності, зокрема в умовах воєнного стану. Одним із ключових документів є методичні рекомендації, розроблені Інститутом педагогіки НАПН України, під назвою «Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи». Цей документ надає вичерпну інформацію та поради для освітніх установ щодо ефективного організування навчального процесу в умовах надзвичайних ситуацій та воєнного стану. Також, важливими є методичні рекомендації, надані Міністерством освіти і науки України листом від 03.08.2023 № 1/11479-23, які стосуються надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації. Ці рекомендації були розроблені Державною установою «Український інститут розвитку освіти» і містять практичні поради для учасників освітнього процесу, зокрема соціальних педагогів, щодо підготовки учнів з особливими потребами до непередбачуваних ситуацій. Професійний підхід соціального педагога дозволяє створити систему підтримки для дітей, що стикаються з надзвичайними умовами, і забезпечити їх безпеку та психологічний комфорт під час навчального процесу [63].

Окрім того, організація виховного процесу у 2023/2024 навчальному році має здійснюватися відповідно до Листа Міністерства освіти і науки України від 24.08.2023 № 1/12702-23. Відповідно до цього документа, соціальні педагоги повинні сприяти реалізації кількох важливих напрямів виховної роботи, що стали особливо актуальними в умовах війни. Одним із пріоритетних напрямів є національно-патріотичне виховання. Завдання соціального педагога в цьому контексті полягає в формуванні у учнів української національної ідентичності, вивченні державної та етнічної території українського народу, а також сприянні

військово-патріотичному вихованню. Важливою частиною роботи є розвиток онлайн-волонтерства серед учнів, яке можна реалізувати через виконання адміністративних та креативних завдань, збирання пожертв, долучення до українського кібер-війська, зокрема блокування каналів дезінформації, а також участь у віртуальному партизанстві, наприклад, шляхом надсилання скарг на прокремлівських агітаторів до адміністраторів соцмереж і чатів [38].

Іншим важливим напрямом є виховання здорового способу життя. В умовах війни, коли психологічний стан учнів може бути підданий серйозним стресам, соціальні педагоги мають активно залучатися до надання психологічної допомоги. Це включає не лише допомогу у подоланні травмуючих переживань, але й боротьбу з такими негативними явищами, як булінг, домашнє насильство та кримінальні правопорушення серед учнів. З огляду на нові виклики, які ставить війна, важливим є також підвищення психологічної стійкості та здатності учнів до адаптації в екстремальних ситуаціях [73].

Ще одним аспектом виховної роботи є вивчення та популяризація кращих педагогічних практик. Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати банк даних досвіду виховної роботи, розміщений на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти». Це дозволяє соціальним педагогам брати до уваги успішні практики та адаптувати їх до умов конкретного навчального закладу. Крім того, використання таких матеріалів дає можливість активно обмінюватися досвідом між різними освітніми установами, що сприяє удосконаленню соціально-педагогічної роботи та забезпеченню належної підтримки учнів у процесі навчання та виховання [43].

Важливо зазначити, що у своїй діяльності соціальний педагог також керується іншими нормативними актами та рекомендаціями, що визначають основи соціально-педагогічної діяльності в умовах воєнного стану. Вони передбачають не лише коригування виховного процесу, але й організацію спеціалізованої допомоги для учнів, які постраждали від наслідків війни або мають особливі освітні потреби. Усі ці аспекти сприяють зміцненню соціально-педагогічної служби та забезпеченню її ефективної роботи навіть в умовах складних та непередбачуваних ситуацій, пов'язаних із війною та її наслідками.

Нормативно-правова основа діяльності соціального педагога у закладі загальної середньої освіти визначена рядом документів, які регламентують основні напрямки роботи у сфері соціально-педагогічного патронажу та психологічного супроводу учасників освітнього процесу. Одним із таких документів є Лист Міністерства освіти і науки України від 21 серпня 2023 року №1/12492-23, який надає рекомендації щодо пріоритетних напрямів роботи соціальних педагогів та психологів в умовах сучасних викликів, включаючи воєнний стан. Профілактична робота включає як загальні превентивні заходи, так і роботу, спрямовану на попередження негативних явищ, таких як булінг, насильство або девіантна поведінка серед учнів. Соціальний педагог має розробляти та впроваджувати спеціальні програми для профілактики цих явищ, а також організовувати тренінги та заходи для учнів, що допомагають їм уникати ризикованої поведінки та навчатися позитивним соціальним навичкам [38].

Отже, нормативно-правова база, на основі якої здійснюється превентивна робота соціального педагога у закладах загальної середньої освіти, є комплексною та включає закони, постанови та інші нормативні акти, що забезпечують як загальний порядок функціонування освітніх установ, так і специфічні вимоги до організації соціально-педагогічної діяльності в умовах війни. Всі ці документи визначають права і обов'язки соціальних педагогів, їхню роль у забезпеченні безпеки, розвитку і психоемоційного благополуччя учнів, а також у профілактиці негативних явищ серед школярів.

1.3. Основні чинники організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти

Організація превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти є важливою складовою частиною сучасної системи освіти, яка спрямована на забезпечення психоемоційного благополуччя здобувачів, попередження негативних явищ та розвитку здорових соціальних відносин у навчальному середовищі. Превентивна робота охоплює не лише виявлення

проблем у дітей, а й розробку і впровадження комплексних заходів для їхнього запобігання, допомоги в адаптації до нових умов та соціалізації.

Так, професійна кваліфікація соціального педагога є одним із основних чинників успішної організації превентивної роботи в закладі загальної середньої освіти. Для ефективної роботи з учнями, їхніми батьками та педагогами соціальний педагог має володіти специфічними знаннями та навичками, що дозволяють адекватно реагувати на соціальні й психологічні проблеми учасників освітнього процесу. Важливим аспектом є здатність соціального педагога правильно оцінювати ситуацію та вибирати відповідні методи впливу залежно від індивідуальних особливостей кожного учня [3].

Основні знання, які повинні бути в арсеналі соціального педагога, включають розуміння основ психології, соціальної роботи, педагогіки, правових аспектів, а також принципів превенції негативних явищ у дитячому середовищі, таких як булінг, насильство, залежності тощо. Він також має бути добре обізнаний у питаннях медіації конфліктів, вирішення соціальних проблем, надання психологічної допомоги та корекції поведінки. Кваліфікація соціального педагога включає також здатність до розробки і впровадження програм соціально-педагогічного патронажу, індивідуальної підтримки учнів, а також ведення профілактичної та корекційної роботи [45].

Підвищення кваліфікації є важливою складовою цієї професії, адже соціальні та освітні виклики вимагають від соціального педагога постійного розвитку і вдосконалення своїх знань та навичок. В умовах швидких змін у суспільстві, таких як технологічний прогрес, соціальні трансформації, кризи та інші фактори, соціальний педагог повинен мати доступ до нових методик, інструментів і підходів у своїй роботі. Зокрема, участь у тренінгах, семінарах та супервізіях дозволяє отримати не тільки нові знання, але й практичні навички, які можна безпосередньо застосувати в роботі з учнями та колегами.

Супервізії та інтервізії є важливими складовими професійного розвитку соціального педагога. Вони дозволяють аналізувати складні ситуації, з якими стикається соціальний педагог у своїй практиці, отримувати зворотний зв'язок від колег і досвідчених фахівців, а також відпрацьовувати методи і стратегії

роботи з різними соціальними та психологічними проблемами учнів. Ці форми професійної підтримки дозволяють соціальному педагогу зберігати емоційну стійкість, уникати вигорання й ефективно працювати в складних умовах [55].

Окрім того, кваліфікація соціального педагога повинна включати здатність до взаємодії з батьками та педагогічним колективом. Це є важливим аспектом у превентивній роботі, оскільки тільки через тісну співпрацю з родиною і школою можна досягти максимального ефекту у вирішенні соціальних та психологічних проблем учнів. Залучення батьків до освітнього процесу, консультування і допомога у вирішенні особистих та сімейних проблем – це важлива частина роботи соціального педагога, яка вимагає спеціальних знань з комунікації, конфліктології та сімейної психології.

Співпраця з учасниками освітнього процесу є одним із ключових чинників організації превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Успішна взаємодія соціального педагога з учнями, їхніми батьками, педагогічним колективом і іншими фахівцями є необхідною умовою для ефективного вирішення соціальних і психологічних проблем учнів. Соціальний педагог відіграє важливу роль у створенні підтримуючого середовища, що допомагає дітям долати різні труднощі, з якими вони можуть стикатися, як у шкільному, так і в особистому житті [62].

Одним з аспектів співпраці соціального педагога є робота з учнями. Здійснення індивідуального підходу до учня дозволяє виявити його особливості, соціальні й психологічні труднощі, на основі яких розробляються плани підтримки та профілактичні заходи. Це включає не лише допомогу в адаптації до шкільного середовища, а й реагування на випадки булінгу, конфліктів або труднощів у взаємодії з однокласниками. Важливо, що соціальний педагог виступає посередником, який допомагає учням розв'язувати їхні проблеми, створюючи безпечне і комфортне середовище для їхнього розвитку.

Співпраця з педагогічним колективом також є незамінною у превентивній роботі. Соціальний педагог активно взаємодіє з учителями та адміністрацією школи, щоб створити єдину стратегію підтримки учнів і забезпечити гармонійну атмосферу у школі. Взаємодія з учителями допомагає соціальному педагогу

отримати інформацію про академічні та поведінкові труднощі учнів, що дозволяє надавати своєчасну підтримку і коригувати підхід до кожної дитини. Також соціальний педагог може проводити тренінги та семінари для педагогів, щоб допомогти їм розпізнавати проблеми у дітей і надавати необхідну допомогу [1].

Окрім цього, соціальний педагог працює в команді з іншими фахівцями, такими як психологи, медичні працівники, соціальні працівники, представники правоохоронних органів і громадських організацій. Це важливий аспект, оскільки комплексний підхід до вирішення проблем учнів дозволяє застосувати різні методи і ресурси, що значно підвищує ефективність роботи. Наприклад, у випадках кризових ситуацій або складних соціальних проблем, які потребують втручання інших установ, соціальний педагог є організатором комунікації між різними структурами, що сприяє ефективному вирішенню проблеми [15].

Індивідуальний підхід є основним чинником організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, адже кожен учень має унікальні особливості, потреби та потенціал, які необхідно враховувати для забезпечення ефективної підтримки і розвитку. Соціальний педагог, розробляючи програми підтримки та профілактичні заходи, орієнтується на ці індивідуальні потреби кожного учня, що дозволяє не лише коригувати поведінкові чи соціальні труднощі, а й стимулювати розвиток позитивних рис характеру та соціальних навичок. Кожен учень – це особистість з унікальними життєвими обставинами, рівнем розвитку, психологічними та соціальними аспектами, які можуть впливати на його навчання та взаємодію з оточенням. У процесі превентивної роботи соціальний педагог активно вивчає ці аспекти, щоб точно визначити, які фактори можуть заважати нормальному розвитку учня. Врахування таких індивідуальних характеристик допомагає не лише підтримати дитину в момент кризових ситуацій, а й запобігти виникненню серйозних соціальних чи психологічних проблем у майбутньому [18].

Індивідуальний підхід включає детальну діагностику кожного учня, зокрема, виявлення проблем зі здоров'ям, труднощі в адаптації до навчального процесу, а також психологічні або соціальні бар'єри, що можуть впливати на взаємодію з однокласниками і педагогами. На основі цієї інформації соціальний

педагог може розробити спеціалізовані програми, які враховують потреби кожного учня. Такі програми можуть включати індивідуальні заняття, консультації, тренінги з розвитку соціальних навичок, заняття з психологічної підтримки. Превентивні заходи, розроблені з урахуванням індивідуальних потреб, сприяють більш ефективному вирішенню проблем учнів на ранніх етапах їхнього виникнення. Наприклад, якщо соціальний педагог виявляє у дитини схильність до замкнутості або агресивної поведінки через складні родинні обставини, він може організувати спеціальні заходи, що допоможуть дитині впоратися з емоційними труднощами. Це може бути як індивідуальне консультування, так і робота з батьками для покращення сімейної атмосфери.

Соціальне середовище в школі є одним з основних чинників організації превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Воно визначає не лише фізичну атмосферу навчального закладу, а й психоемоційний клімат, що значною мірою впливає на благополуччя учнів. Створення здорового та безпечного середовища в школі є важливим завданням для соціального педагога, оскільки саме в таких умовах учні можуть повноцінно розвиватися, навчатися та взаємодіяти з однолітками та педагогами [21].

Запобігання насильству в школі є також одним із пріоритетних напрямів роботи соціального педагога. Насильство може мати різні форми: фізичне, психологічне, сексуальне чи емоційне, і воно може бути як з боку однокласників, так і з боку дорослих. Для боротьби з цими явищами соціальний педагог проводить індивідуальні та групові консультації, а також впроваджує програми підтримки для постраждалих від насильства учнів. Важливою частиною цієї роботи є також взаємодія з батьками, які повинні бути поінформовані про наслідки насильства та мати змогу звертатися за допомогою в разі потреби.

Психоемоційний стрес є серйозною проблемою, з якою стикаються учні в умовах сучасної освіти. Це може бути наслідком вимог до учнів, емоційних навантажень під час підготовки до іспитів, а також особистих проблем учнів, таких як конфлікти в родині або труднощі у взаємодії з однокласниками. Соціальний педагог має на меті створення умов, у яких учні зможуть подолати стресові ситуації та отримати необхідну підтримку. Він проводить психологічні

тренінги, заняття з релаксації та медитації, а також надає індивідуальну підтримку тим учням, які переживають важкі емоційні моменти [33].

Кризові ситуації, що виникають як внаслідок зовнішніх, так і внутрішніх факторів, мають великий вплив на психоемоційний стан учнів. У зв'язку з такими обставинами соціальний педагог у закладі загальної середньої освіти стикається з необхідністю організувати превентивну роботу, спрямовану на мінімізацію негативних наслідків кризових ситуацій. Зовнішні фактори, такі як війна, соціальні конфлікти чи економічна нестабільність, можуть створювати серйозні стресові умови для учнів, впливаючи на їхнє емоційне самопочуття і здатність до навчання. Внутрішні кризові фактори, такі як сімейні конфлікти, проблеми зі здоров'ям або інші особистісні труднощі, також потребують уваги та спеціалізованої підтримки з боку соціального педагога [42].

У таких умовах соціальний педагог виступає як перший консультант, що допомагає учням зрозуміти і подолати складні ситуації. Перш за все, важливою є оцінка емоційного стану учнів та виявлення тих, хто найбільше постраждав від стресових обставин. Вказане може включати організацію індивідуальних консультацій або групових бесід для виявлення переживань та тривог учнів. Соціальний педагог допомагає учням навчитися справлятися з емоційними переживаннями через методи стрес-менеджменту, релаксаційні вправи, психотерапевтичні техніки чи тренінги з розвитку емоційної стійкості.

Окрім того, соціальний педагог активно працює з педагогічним колективом для того, щоб вчителі були чутливими до можливих ознак психоемоційних порушень у своїх учнів і могли своєчасно звертатися за підтримкою. Залучення вчителів до процесу виявлення та допомоги учням, які переживають кризові ситуації, є важливим кроком у зниженні рівня стресу серед школярів. Вчителі мають бути готові до того, щоб реагувати на зміни в поведінці учнів, спостерігати за змінами в їхньому настрої та вживати відповідних заходів для підтримки. Водночас, соціальний педагог надає вчителям необхідні інструменти і методи для роботи з дітьми в стресових ситуаціях, такі як методи активного слухання та психоедукації [48].

Залучення додаткових ресурсів є чинником організації превентивної роботи соціального педагога у закладі освіти. Соціальний педагог, виконуючи свої функції в освітньому процесі, не може ефективно справлятися з проблемами учнів самотійно, тому співпраця з іншими установами та організаціями є необхідною складовою його роботи. Це співробітництво допомагає забезпечити комплексний підхід до вирішення соціальних, психологічних та юридичних проблем, з якими можуть стикатися учні. Одним із основних партнерів соціального педагога є психологічні центри, що можуть надати спеціалізовану допомогу в разі важких психологічних або психічних станів учнів. Наприклад, учні, які переживають стресові ситуації, такі як насильство в родині чи пережиті травми, можуть потребувати професійної психологічної підтримки, яку надають фахівці з психотерапії або психіатрії. У таких випадках соціальний педагог звертається до психологічних центрів або консультується з клінічними психологами для розробки відповідних програм підтримки і корекції [57].

Також важливим партнером є правоохоронні органи, особливо у випадках, коли йдеться про порушення прав учнів або серйозні соціально-правові проблеми. Наприклад, у випадках булінгу, насильства, торгівлі людьми, а також у разі скоєння кримінальних правопорушень серед учнів, соціальний педагог повинен співпрацювати з поліцією та іншими правоохоронними структурами для забезпечення безпеки та правової підтримки дітей. Важливо, щоб соціальний педагог мав чітке уявлення про правову сторону ситуації та вмів належним чином реагувати на інциденти, що потребують втручання державних органів.

Співпраця з соціальними службами також є необхідною складовою роботи соціального педагога. Соціальні служби можуть надавати підтримку учням, які потрапили у складні життєві обставини, наприклад, позбавлені батьківського піклування або які живуть у неблагополучних родинях. Такі служби можуть допомогти організувати надання матеріальної допомоги, провести соціальну роботу з родиною або забезпечити тимчасове проживання дитини в кризових центрах. У разі необхідності соціальний педагог допомагає учням і їхнім родинам звертатися до організацій для вирішення соціальних проблем [65].

Важливим є залучення медичних установ і фахівців, адже інколи проблеми учнів можуть бути пов'язані з фізичним здоров'ям або медичними проблемами. У таких випадках соціальний педагог може співпрацювати з лікарями, медсестрами та іншими медичними працівниками закладу, щоб забезпечити належну підтримку для учнів, які мають особливі потреби в медичному догляді. Спільна робота з медичними установами допомагає вчасно виявляти і вирішувати проблеми, що можуть мати негативний вплив на навчальний процес.

Залучення додаткових ресурсів також дозволяє проводити різноманітні просвітницькі та профілактичні заходи, спрямовані на попередження небезпечних ситуацій та розвиток позитивних рис у школярів. Наприклад, організація тренінгів і семінарів за участю фахівців з психології, права, соціальної роботи може суттєво поліпшити рівень обізнаності учнів та педагогів з питань булінгу, психічного здоров'я та правових аспектів. Такі заходи можуть бути організовані в співпраці з громадськими організаціями або іншими спеціалізованими установами, що мають досвід роботи з молоддю [68].

У разі надзвичайних ситуацій або кризових умов, таких як природні катастрофи або соціальні заворушення, співпраця з рятувальними службами, організаціями з надання першої медичної допомоги та іншими екстреними службами є критично важливою. Соціальний педагог повинен мати чіткі плани дій та готовність до організації допомоги учням у випадках, коли виникають серйозні загрози їхньому здоров'ю чи безпеці. Ще одним важливим ресурсом є різноманітні благодійні та гуманітарні організації, які можуть надавати допомогу в складних ситуаціях, таких як фінансові труднощі в родинях учнів чи інші соціальні проблеми. Вони можуть допомогти з наданням продуктів харчування, одягу, навчальних матеріалів або іншої необхідної допомоги.

Оцінка й моніторинг ефективності роботи є частиною організації превентивної діяльності соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Це дозволяє не лише відслідковувати хід виконання запланованих заходів, але й своєчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії впливу на учнів, що дає змогу підвищити ефективність роботи. Моніторинг роботи соціального педагога включає регулярне збирання, аналіз та інтерпретацію

даних, які стосуються соціального, психологічного та емоційного стану учнів, а також ефективності реалізації профілактичних програм [73].

Один із основних етапів моніторингу полягає в зборі інформації через різноманітні методи, такі як анкетування, опитування учнів, вчителів та батьків, а також спостереження за поведінкою учнів у навчальному процесі. Оцінка результативності програм також включає в себе аналіз результатів соціальних і психологічних тестів, що проводяться з учнями в рамках превентивної роботи. На основі цих даних можна оцінити, чи досягаються поставлені цілі – чи зменшується рівень булінгу, чи покращується психоемоційний стан учнів, чи зменшуються прояви агресії та стресу серед учнів [2].

Участь соціального педагога у виховній роботі закладу освіти є важливим чинником організації превентивної роботи, адже вона забезпечує інтеграцію превентивних заходів у широкий контекст загального виховного процесу. Соціальний педагог не лише фокусується на безпосередній роботі з учнями щодо їхнього соціального, емоційного та психологічного розвитку, але й активно долучається до формування цілісного виховного середовища, яке впливає на поведінку та світогляд дітей. Одним із ключових аспектів цієї роботи є інтеграція превентивної діяльності з національно-патріотичним вихованням. Соціальний педагог допомагає учням осмислити важливість національної ідентичності, розуміти важливість підтримки незалежності та суверенітету України. Це сприяє розвитку в учнів почуття гордості за свою країну, а також допомагає формувати стійку громадянську позицію, готовність до захисту своєї держави. Превентивна робота в цьому напрямку включає не лише уроки патріотичного виховання, але й організацію тематичних заходів, проектів, конкурсів, спрямованих на поглиблення знань учнів про історію та культуру України [8].

Окрім цього, соціальний педагог долучається до формування у школярів здорового способу життя, що є важливою складовою превентивної роботи. Це включає роботу з профілактики залежностей, навчання правильним харчовим звичкам, пропаганду фізичної активності та боротьбу з тютюнопалінням, алкоголізмом, наркотичними залежностями. Залучення учнів до різноманітних спортивних та культурних заходів допомагає формувати здорові звички та

забезпечує позитивний емоційний фон у школі. Крім того, соціальний педагог забезпечує просвітницьку роботу серед учнів, інформуючи їх про шкоду шкідливих звичок та важливість підтримки фізичного і психічного здоров'я.

Важливим аспектом виховної роботи є розвиток комунікативних навичок та критичного мислення учнів. Соціальний педагог вчить дітей ефективно спілкуватися, працювати в команді, відстоювати свою точку зору, а також уважно слухати інших. Важливим є розвиток умінь аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність і робити осмислені висновки, що в свою чергу допомагає формувати в учнів незалежне та критичне мислення. Такий підхід є необхідним для запобігання маніпуляціям і дозволяє молоді ефективно адаптуватися до швидко змінюваного інформаційного простору [17].

Інтеграція превентивної роботи в контекст виховної діяльності закладу освіти дозволяє досягти гармонійного розвитку учнів. Спільно з педагогічним колективом соціальний педагог активно взаємодіє для створення таких умов, у яких учні не лише будуть захищені від негативних впливів зовнішнього світу, але й отримають підтримку для розвитку особистих якостей і компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в майбутньому. Виховна робота в школі передбачає формування у дітей відповідальності, етичних норм і цінностей, що має запобігти проявам насильства, агресії чи соціальних порушень [23].

Отже, організація превентивної роботи соціального педагога у школі залежить від кількох ключових чинників. Професійна кваліфікація соціального педагога є основою успішної роботи, адже вона дозволяє ефективно реагувати на потреби учнів, батьків і педагогів. Важливим є також співробітництво з усіма учасниками освітнього процесу – учнями, батьками та педагогічним колективом. У процесі превентивної роботи необхідно враховувати індивідуальні потреби кожного учня, що дозволяє надавати спеціалізовану підтримку. Сприятливе соціальне та психологічне середовище є основою для забезпечення безпеки учнів і їх емоційного здоров'я. Співпраця з різними установами, такими як психологічні центри та соціальні служби, розширює можливості підтримки учнів у складних ситуаціях. Моніторинг і оцінка результатів роботи дозволяють коригувати стратегії для досягнення максимальної ефективності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Превентивна робота соціального педагога є основою для формування здорового, активного і відповідального покоління, здатного до конструктивної взаємодії з оточуючим світом. У розділі проаналізовано сутність та завдання превентивної роботи соціального педагога у психолого-педагогічній і соціально-педагогічній літературі.

Превентивна робота соціального педагога є невід'ємною частиною соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на попередження різноманітних соціальних проблем і негативних явищ серед учнів. Сутність її в тому, щоб на ранніх етапах виявляти потенційні ризики та забезпечувати вчасне втручання для запобігання кризовим ситуаціям.

Завдання превентивної роботи соціального педагога полягають у виявленні факторів, що можуть призвести до розвитку девіантної поведінки, соціальної ізоляції чи інших форм дезадаптації. Для цього необхідно здійснювати активну просвітницьку роботу, навчати учнів соціальним навичкам, формувати здорові цінності, а також проводити виховні заходи, що сприяють розвитку емоційного інтелекту та саморегуляції. Важливим завданням є налагодження співпраці з родинами, школами для створення комплексної системи підтримки молоді.

У зв'язку з умовами воєнного стану, соціально-педагогічна діяльність також регламентується нормативно-правовими актами, що враховують специфіку роботи закладів освіти в умовах війни. Принципи та завдання превентивної діяльності закріплені в Конституції України, що визначає право кожної дитини на отримання освіти та сприяння її всебічному розвитку. Це право також відображено в законах України, таких як «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту». Одним з основоположних документів є Положення про психологічну службу в системі освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2018 року №509, яке конкретизує роль соціального педагога в освітньому середовищі, його права, обов'язки та межі діяльності.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Загальна характеристика превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти

Превентивна робота соціального педагога у закладі загальної середньої освіти є складовою системи підтримки учнів, спрямованою на попередження виникнення соціальних, психологічних та емоційних проблем у дітей. Зміст превентивної роботи соціального педагога охоплює різні аспекти: від організації заходів, спрямованих на профілактику насильства і залежностей, до формування здорового способу життя і розвитку соціальної відповідальності. Це процес, який потребує тісної взаємодії соціального педагога з учасниками освітнього процесу, зокрема з учнями, їхніми батьками та вчителями, а також з іншими фахівцями, що допомагають створити сприятливе середовище для розвитку дітей.

Сьогодні, в умовах воєнного стану є певні труднощі у роботі соціального педагога, так як освітній процес проходить дистанційно, враховуючи реалії сьогодення. Організація дистанційної освіти здійснюється відповідно до нормативних документів, які визначають розклад та тривалість синхронних уроків, тому виникають проблеми у проведенні практичних занять соціальним педагогом з профілактики та просвіти.

Так, профілактика булінгу та насильства є одним з ключових напрямків превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Це важливий елемент у створенні безпечного середовища для учнів, що сприяє їх гармонійному розвитку та психологічному благополуччю. Заходи, спрямовані на запобігання агресивним діям серед учнів, включають низку стратегій та практик, які допомагають не лише уникнути конфліктів, але й підтримати здорове соціальне середовище. По-перше, важливим елементом є навчання дітей навичкам вирішення конфліктів мирним шляхом. Соціальний педагог проводить тренінги, семінари та заняття, де учні вчаться слухати один одного, розуміти

чужу точку зору та знаходити компроміс у складних ситуаціях. Такий підхід дозволяє учням не вдаватися до агресії або насильства при вирішенні непорозумінь, що знижує рівень булінгу в школі. По-друге, соціальний педагог активно працює над створенням безпечного середовища в школі. Це включає не лише фізичний захист учнів, але й емоційне благополуччя. Одним із основних завдань є формування позитивного клімату в класах, де кожен учень відчувається прийнятим і захищеним від будь-яких проявів насильства чи агресії. Важливою частиною є також навчання учнів, вчителів і батьків правилам етикету, взаємоповаги та взаємодопомоги [4].

У рамках превентивної роботи соціальний педагог може впроваджувати програми та заходи, які сприяють формуванню у дітей стійкості до негативних впливів. Одним із таких напрямків є робота з групами ризику, тобто учнями, які можуть бути схильні до проявів насильства або ж самі є його жертвами. Для таких учнів проводяться індивідуальні консультації, групові заняття, а також соціально-психологічні тренінги. Особливу увагу слід приділяти вихованню учнів щодо розпізнавання різних форм насильства та булінгу. У межах роботи з учнями соціальний педагог організовує бесіди, на яких діти навчаються виявляти ознаки агресії, знати, як себе вести в подібних ситуаціях, а також куди звертатися за допомогою. Не менш важливим є залучення вчителів і батьків до роботи з профілактики булінгу. Соціальний педагог проводить для них тренінги, семінари та консультації, під час яких вони навчаються методам попередження агресії в класах, розвитку емоційного інтелекту учнів, а також правильному реагуванню на випадки булінгу чи насильства [10].

Соціально-психологічна підтримка та допомога є одним із ключових напрямків превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Вона спрямована на забезпечення емоційного благополуччя учнів, особливо тих, хто переживає стресові ситуації, труднощі в навчанні або має проблеми з соціальною адаптацією. В умовах сучасної школи, де на дітей можуть впливати різні стресори – від проблем у родині до труднощів у навчанні чи соціальній взаємодії, дуже важливо, щоб кожен учень мав можливість отримати належну психологічну допомогу [16].

Одним із основних аспектів цього напрямку є організація індивідуальних консультацій, під час яких соціальний педагог може працювати з учнями над конкретними труднощами. Це може стосуватися як соціальних, так і психологічних проблем. Наприклад, учень може зіткнутися з труднощами адаптації до нових умов навчання, переживати стрес через високі вимоги в навчанні або відчувати труднощі у спілкуванні з однолітками. Індивідуальна робота дозволяє глибше зрозуміти причини проблеми і знайти найефективніші способи її вирішення. Окрім того, соціальний педагог організовує групові консультації, на яких учні мають можливість поділитися своїми переживаннями, отримати підтримку від однолітків, а також навчитися допомагати один одному в складних ситуаціях. Такі групи можуть включати учнів, які переживають схожі проблеми, наприклад, проблеми з адаптацією в колективі чи труднощі з навчанням. Групова форма підтримки сприяє розвитку комунікативних навичок, емпатії та взаємодопомоги серед учнів [29].

Формування здорового способу життя є напрямком превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Це комплексний підхід, спрямований на те, щоб учні усвідомлювали важливість підтримки свого фізичного і психоемоційного здоров'я, а також робили свідомий вибір у питаннях здоров'я. Важливо, щоб цей процес не обмежувався лише пропагандою здорового способу життя, але й був інтегрований у всі аспекти шкільного життя, починаючи від навчальних програм і закінчуючи позакласною діяльністю.

Одним з основних аспектів цього напрямку є фізична активність учнів. Регулярні фізичні навантаження мають позитивний вплив не лише на фізичне здоров'я, але й на психоемоційне благополуччя. Соціальний педагог може організовувати різноманітні спортивні заходи, змагання та активні перерви, які залучатимуть учнів до фізичних вправ. Такі заходи формують у дітей звичку до активного способу життя та допомагають профілакувати багато захворювань, таких як серцево-судинні хвороби, ожиріння, проблеми з поставою.

Іншим важливим аспектом є здорове харчування. В умовах шкільного середовища соціальний педагог може працювати над підвищенням обізнаності учнів про значення правильного харчування, зокрема про важливість

збалансованого раціону, поміркованість у вживанні цукру та жирів. Організація семінарів, бесід та майстер-класів з цього питання дозволяє учням не тільки отримати корисну інформацію, але й формує у них звички до правильного харчування, які можуть залишитися з ними на все життя.

Профілактика шкідливих звичок, таких як алкоголь, наркотики та тютюнопаління, є ще одним важливим напрямком у роботі соціального педагога. Застосування різноманітних методів, таких як тренінги, лекції, дискусії та інтерактивні заходи, дозволяє не тільки інформувати учнів про небезпеку цих звичок, але й формувати у них стійке ставлення до них. Важливо, щоб соціальний педагог не лише давав інформацію про шкоду шкідливих звичок, а й навчав дітей методам відмови та надавав їм підтримку у складних ситуаціях. Такі програми можуть допомогти учням уникнути першого контакту з алкоголем чи наркотиками, а також розвивати в них стійкість до тиску однолітків [36].

Не менш важливим є аспект психоемоційного здоров'я учнів. У сучасному світі, коли стреси та емоційні перевантаження стали частиною повсякденного життя, соціальний педагог має забезпечити учням підтримку у вивченні методів подолання стресу, тривожності та депресії. Це може бути через навчання технік релаксації, медитації, дихальних вправ, а також через організацію психологічних тренінгів. Завдяки таким заходам учні не тільки покращують своє емоційне здоров'я, але й стають більш стійкими до стресових ситуацій, що виникають у процесі навчання та соціалізації [48].

Соціалізація учнів з особливими освітніми потребами (ООП) є важливим напрямком превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Учні з особливими потребами мають право на рівні можливості для отримання освіти, а також на участь у житті колективу. Завдання соціального педагога полягає в тому, щоб створити інклюзивне середовище, яке враховує індивідуальні особливості кожного учня, його потреби та можливості. Одним з основних завдань є організація індивідуальних або групових програм підтримки для учнів з особливими освітніми потребами. Ці програми можуть включати в себе різноманітні форми роботи, такі як корекційно-розвивальні заняття,

тренінги для розвитку соціальних навичок, психологічна підтримка та навчання адаптивним стратегіям поведінки та ін. [60].

Профілактика залежностей серед учнів є напрямком превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Оскільки проблема залежностей серед підлітків стає все більш актуальною, соціальний педагог займається комплексним підходом до попередження розвитку таких згубних звичок, як куріння, вживання алкоголю та наркотиків. Основною метою цієї роботи є формування у дітей навичок стійкості до негативного впливу однолітків і зовнішніх факторів, що можуть призвести до розвитку залежностей. Соціальний педагог організовує профілактичні заходи, які включають тренінги, семінари та лекції для учнів. Ці заходи мають на меті не лише інформувати дітей про шкідливий вплив наркотиків, алкоголю та тютюнопаління на організм, але й розвивати у них здатність приймати свідомі рішення щодо свого здоров'я та соціального оточення. Важливою складовою є навчання дітей навичкам самоконтролю та стійкості до соціального тиску, а також формування здорових моделей поведінки, які допомагають уникати шкідливих звичок [69].

Особливу увагу соціальний педагог звертає на роботу з групами ризику – учнями, які вже стикаються з проблемами залежності або мають схильність до ризикованої поведінки. Для таких дітей розробляються індивідуальні або групові програми підтримки, що включають консультації, допомогу в подоланні стресових ситуацій, а також рекомендації щодо соціальної адаптації і розвитку позитивних звичок. Важливою частиною профілактичної роботи є також активна співпраця з батьками, адже їхня участь у вихованні та підтримці дитини є важливим фактором у формуванні здорових звичок і поведінки. Соціальний педагог активно взаємодіє з учителями, психологами та іншими фахівцями, щоб спільно розробляти і впроваджувати заходи, які допомагають запобігти залежностям. У рамках освітнього процесу проводяться уроки з профілактики залежностей, організовуються тематичні виставки, конкурсні програми, що популяризують здоровий спосіб життя і відмову від шкідливих звичок.

Кар'єрне консультування та професійна орієнтація є одним із важливих напрямків превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної

середньої освіти. В умовах швидких змін на ринку праці, розвитку нових професій та технологій, допомога учням у виборі майбутньої професії стає необхідною для їх успішної адаптації в суспільстві. Соціальний педагог допомагає школярам сформулювати чітке уявлення про свої сильні сторони, інтереси, схильності та можливості, що дозволяє правильно орієнтуватися у великому виборі професій і кар'єрних шляхів [42].

Одним із основних завдань соціального педагога в рамках кар'єрного консультування є надання учням інформації про різноманіття професій, що існують у світі. Педагог допомагає зрозуміти, які професії відповідають їхнім інтересам, талантам і здібностям, а також які вимоги ставляться до майбутніх працівників у різних сферах. Особливо важливо для учнів старших класів, коли вони стоять на порозі вибору подальшого навчання та професійного шляху, мати чітке уявлення про те, що вони хочуть робити в майбутньому. Окрім того, соціальний педагог організовує різноманітні заходи, спрямовані на професійну орієнтацію учнів. Це можуть бути зустрічі з представниками різних професій, проведення кар'єрних днів, де учні можуть отримати реальну інформацію від фахівців, а також знайомитися з можливостями навчання в різних закладах вищої освіти або професійно-технічних навчальних закладах [37].

Антикризова робота є одним із важливих напрямків превентивної діяльності соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Це діяльність, яка спрямована на допомогу учням, які переживають складні життєві обставини, пов'язані з кризовими ситуаціями, такими як війна, природні катастрофи або сімейні конфлікти. У таких ситуаціях соціальний педагог відіграє ключову роль у забезпеченні психологічної підтримки учнів, створенні умов для їхнього емоційного та психологічного відновлення. Завданням соціального педагога в кризовій ситуації є швидке реагування на проблему і надання своєчасної допомоги учням, які зазнали стресу або травмування. Це можуть бути як індивідуальні консультації, так і організація групових занять, на яких учні можуть поділитися своїми переживаннями та отримати підтримку від однолітків.

Особливо актуальною є антикризова робота у випадку війни, коли учні переживають не лише психологічний стрес через безпосередні загрози, а й

відчують тривогу через майбутнє. У таких ситуаціях соціальний педагог організовує спеціальні заходи, спрямовані на відновлення емоційної рівноваги учнів, надає підтримку в адаптації до нових умов і працює з учнями над розвитку вміння управляти своїми емоціями та стресом. Це може бути індивідуальна робота, а також проведення групових тренінгів, де учні можуть обговорювати свої переживання, отримувати підтримку від однолітків і фахівців [27].

Робота з батьками є важливим напрямом превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Це стратегічно важлива частина діяльності, оскільки здоров'я та благополуччя дітей значною мірою залежать від того, в якій атмосфері вони виховуються вдома. Тому соціальний педагог здійснює регулярну роботу з батьками, спрямовану на поліпшення виховного процесу в сім'ї, створення гармонійних сімейних стосунків, а також на підтримку дітей у різних життєвих ситуаціях. Одним із основних завдань соціального педагога є проведення консультацій для батьків. Ці консультації дають можливість батькам отримати поради щодо правильного виховання, управління емоціями дитини, покращення комунікації в родині, а також вирішення складних питань, які можуть виникнути в процесі розвитку дитини [30].

Соціальний педагог активно залучає батьків до участі в різних заходах школи, таких як конференції, круглі столи та батьківські збори. Це сприяє зміцненню співпраці між сім'єю та навчальним закладом, забезпечує створення єдиного підходу до вирішення проблем, з якими стикається дитина в процесі навчання та розвитку. Одним із важливих аспектів роботи з батьками є також сприяння зміцненню здорових сімейних стосунків, підтримка батьків у питаннях сімейної психології та формування у них позитивних моделей взаємодії з дітьми. Робота з батьками також включає навчання їх основам дитячої психології, що дозволяє батькам краще розуміти поведінку своїх дітей, їхні потреби та емоційні реакції. Важливим моментом є створення довірливого, відкритого середовища, де батьки можуть відкрито обговорювати свої проблеми і отримувати рекомендації. Це сприяє не лише покращенню виховного процесу, але й забезпечує позитивну атмосферу для розвитку дітей у школі [43].

Запобігання торгівлі людьми та сексуальній експлуатації є одним з напрямків превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Це завдання, яке передбачає не лише безпосередню роботу з учнями, але й взаємодію з педагогічним колективом, батьками та іншими установами для захисту дітей від злочинних явищ, таких як торгівля людьми та сексуальна експлуатація. В умовах глобалізації, де інформація та комунікаційні технології мають велике значення, соціальний педагог повинен бути готовим до роботи з дітьми щодо їхнього захисту в реальному та віртуальному середовищах.

Одним із головних завдань соціального педагога є інформування учнів про ризики, пов'язані з торгівлею людьми з сексуальною експлуатацією. При цьому профілактичні заходи включають навчання дітей основам особистої безпеки, навичок безпечного поведінки в Інтернеті, а також важливості критичного мислення при взаємодії з людьми в реальному та віртуальному світі. Соціальний педагог організовує спеціальні заняття, лекції та тренінги, де діти отримують знання про способи захисту своїх прав, розпізнавання маніпуляцій та зловживань з боку інших людей. Особливу увагу слід приділяти тому, щоб діти знали, як реагувати на небезпечні ситуації, куди звертатися за допомогою у разі потреби.

Важливим аспектом є також навчання учнів безпеці в Інтернеті, оскільки сучасні технології надають зловмисникам нові можливості для маніпуляцій та експлуатації. Соціальний педагог проводить заняття з основ цифрової безпеки, вчить дітей не ділитися особистою інформацією з незнайомими людьми, розпізнавати небезпечні сайти та зв'язки, що можуть призвести до негативних наслідків. Враховуючи популярність соціальних мереж, де часто відбуваються маніпуляції, соціальний педагог акцентує увагу на важливості критичного ставлення до інформації, яку діти отримують в Інтернеті, та на ризиках, які можуть виникати при спілкуванні з малознайомими людьми онлайн [54].

Важливою частиною роботи є організація зустрічей з правоохоронними органами, психологами та іншими фахівцями, які можуть розповісти дітям про реальні випадки торгівлі людьми та сексуальної експлуатації. Це дає учням можливість дізнатися про правові наслідки таких злочинів, а також отримати консультації з того, як захистити себе в потенційно небезпечних ситуаціях.

Спільні заходи з органами внутрішніх справ, правозахисними організаціями та іншими установами також сприяють формуванню у дітей розуміння важливості боротьби з цими злочинними явищами [62].

Формування навичок комунікації та емоційного інтелекту є важливим напрямком превентивної роботи соціального педагога у закладі середньої освіти, оскільки ефективне спілкування і здатність до емоційного самоконтролю є критичними для гармонійного розвитку учнів та їхньої успішної соціалізації. В умовах сучасного світу, де діти все частіше стикаються з інформаційними та соціальними викликами, особливо важливо навчити їх не лише правильно взаємодіяти з іншими, але й управляти своїми емоціями та стресом. Основною метою є розвиток у школярів умінь розпізнавати свої емоції та емоції інших людей, ефективно виражати свої почуття та розуміти почуття оточуючих. Соціальний педагог організовує спеціальні тренінги, заняття та інтерактивні уроки, які сприяють розвитку емоційного інтелекту учнів [73].

Навчання навичкам комунікації включає розгляд різних типів спілкування: вербальне та невербальне, а також важливість кожного з них для досягнення взаєморозуміння та уникнення конфліктів. Діти вчаться не лише висловлювати свої думки, а й уважно слухати інших, враховуючи їхню точку зору. Також велике значення надається розвитку вмінь вести переговори та знаходити компроміси в конфліктних ситуаціях. Це дозволяє учням не тільки ефективно спілкуватися з однолітками, але й з педагогами та батьками, що є важливою складовою частиною їхнього соціального розвитку [67].

Окремим аспектом є розвиток емоційної стійкості та здатності учнів справлятися зі стресовими ситуаціями. У житті кожної дитини може траплятися безліч факторів, які викликають стрес: труднощі в навчанні, проблеми з однокласниками, конфлікти вдома. Соціальний педагог проводить заходи, на яких учні вчаться знімати напруження, використовувати техніки релаксації та медитації, а також розвивати позитивне мислення. У рамках цих тренінгів учні знайомляться з різними методами подолання стресу, такими як дихальні вправи, фізичні вправи, ведення щоденників або творчих проєктів, що допомагають їм зменшувати рівень тривожності та підтримувати психоемоційний баланс.

Робота з учнями в умовах війни є надзвичайно важливим напрямком превентивної діяльності соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. В умовах військового конфлікту, коли учні зазнають стресу через небезпеку, втрати близьких чи зміни у звичному ритмі життя, соціальний педагог є ключовою фігурою в підтримці їхнього психоемоційного стану. Першочергове завдання соціального педагога – це створення безпечного середовища, де учні можуть отримати необхідну психологічну допомогу, що допоможе їм пережити труднощі воєнного часу. Одним із перших кроків є організація заходів, спрямованих на зниження рівня тривожності та страху у дітей. Соціальний педагог проводить індивідуальні та групові консультації, на яких учні можуть виразити свої почуття, страхи та переживання. Заняття на теми типу «Як справлятися з тривогою» та «Як відновити внутрішню рівновагу» дають учням інструменти для зниження рівня стресу [55].

Розвиток правової свідомості серед учнів є одним із ключових напрямків превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Сучасне суспільство потребує громадян, які не лише обізнані з правовими нормами, але й здатні захищати свої права та поважати права інших. Виховання правової свідомості у дітей з самого раннього віку формує в них відчуття відповідальності, дисциплінованості та толерантності. Це важливо для створення здорового, гармонійного і правового середовища як у школі, так і в суспільстві в цілому. Одним із основних завдань є ознайомлення дітей із правами людини, що включає не лише теоретичні знання, але й практичне застосування цих знань у повсякденному житті. Соціальний педагог організовує правові уроки, на яких учні вивчають Конституцію України, основні міжнародні правові документи, такі як Конвенція про права дитини, а також інші важливі аспекти правового поля. Під час цих занять діти отримують знання про свої права та обов'язки, що дозволяє їм розуміти, якими правами вони володіють, і як їх можна захистити.

Особливу увагу соціальний педагог приділяє вихованню у дітей поваги до правових норм. Зрозуміти важливість дотримання законів і правил допомагає як навчання, так і практичні вправи, що дозволяють учням усвідомити необхідність дотримання норм і стандартів, які забезпечують стабільність у суспільстві.

Протягом таких занять діти вчать не лише слухати та виконувати правила, а й усвідомлювати важливість таких норм для безпеки та порядку. Окрім того, соціальний педагог співпрацює з органами правопорядку, юристами та іншими фахівцями, щоб учні могли отримати конкретні поради щодо правового захисту. Взаємодія з правоохоронцями включає проведення зустрічей, де учні можуть задати питання, обговорити важливі правові питання та отримати практичні поради. Ця взаємодія не тільки розширює знання учнів про правову систему, але й дозволяє їм побачити реальні приклади застосування закону в житті [3].

Соціальний педагог також організовує тренінги та семінари для батьків, спрямовані на підвищення їхньої правової обізнаності. Батьки, які мають чітке уявлення про права і обов'язки своїх дітей, можуть краще підтримати їх у ситуаціях, що вимагають правового захисту. Крім того, батьки є важливою частиною процесу правового виховання, оскільки вони можуть сприяти формуванню у своїх дітей правильних уявлень про справедливість, відповідальність і повагу до прав інших людей [67].

Отже, превентивна робота соціального педагога вимагає системного підходу, щоб створити безпечне і сприятливе середовище для навчання і розвитку дітей. Превентивна робота соціального педагога в школі є багатогранною і включає численні аспекти, що сприяють соціалізації, розвитку та підтримці учнів, а також покращують їхнє загальне благополуччя. Всі ці напрямки працюють разом для того, щоб забезпечити гармонійний розвиток учнів і створити сприятливе середовище для навчання та зростання.

2.2. Аналіз сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти

Вивчення сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі освіти є необхідним кроком для покращення умов навчання та розвитку учнів, а також для забезпечення їхньої безпеки та психоемоційного здоров'я. У сучасних реаліях, коли діти стикаються з різноманітними викликами, такими як вплив соціальних мереж, психологічний тиск, проблема булінгу,

залежностей та інші небезпеки, важливість превентивної роботи не можна недооцінювати. Завдання соціального педагога полягає не тільки в тому, щоб надавати підтримку учням у складних ситуаціях, але й у запобіганні виникненню проблем, які можуть мати серйозні наслідки для їхнього розвитку.

Зазначимо, що аналіз стану організації цієї роботи вимагає ретельного підходу, тому включає оцінку поточного рівня ефективності профілактичних заходів, виявлення прогалин у їх реалізації та розробку стратегії для покращення роботи в цьому напрямку. Це дасть змогу не тільки виявити ключові проблеми, з якими стикаються учні, але й створити умови для більш комплексного і індивідуалізованого підходу до кожної дитини. Враховуючи швидкі зміни в соціумі та освіті, важливо забезпечити актуальність і своєчасність превентивних заходів, що дозволить зберегти фізичне та психічне здоров'я учнів, а також сформувати у них позитивні життєві навички.

З метою вивчення сучасного стану організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти, було проведено анкетування 10 соціальних педагогів закладів освіти міста Тернополя. В якості діагностичного інструментарію використано анкету (Додаток В).

Так, анкета для виявлення проблем організації превентивної роботи соціального педагога у закладі освіти дозволяє системно оцінити різні аспекти діяльності соціального педагога, що сприяють або перешкоджають ефективному виконанню його функцій. Перше питання визначає ефективність організації превентивної роботи в закладі, що вказує на проблеми в плануванні та реалізації заходів. Інші питання з'ясовують, чи достатньо часу для роботи соціального педагога, чи є чітке розмежування обов'язків, і як активно залучаються батьки до превентивної роботи. Важливо також оцінити частоту тренінгів для учнів, оскільки регулярні заходи підвищують їх обізнаність. Анкета також дозволяє визначити наявність системи моніторингу ефективності роботи педагога та доступ до сучасних методик і ресурсів, що важливо для підвищення якості роботи. Співпраця з іншими фахівцями школи, зокрема психологами та вчителями, є необхідною для комплексного підходу до роботи з учнями. Питання щодо інклюзивного навчання дозволяють оцінити, чи доступна освіта для учнів

з особливими потребами. Інноваційні методи, такі як цифрові технології та онлайн-консультації, допомагають соціальним педагогам ефективно працювати з учнями. Важливо також мати достатні ресурси для реалізації профілактичних заходів та боротьби з булінгом і насильством. Психологічна підтримка учнів у складних ситуаціях є важливою частиною роботи соціального педагога. Анкета дозволяє оцінити й рівень довіри учнів до педагога, що є важливим для успішної реалізації превентивних заходів. Усі ці питання допомагають виявити проблеми в організації роботи соціального педагога та сприяють розробці шляхів для її удосконалення в закладі загальної середньої освіти.

Першим було запитання про ефективність організації превентивної роботи в школі. Згідно з результатами, 15% респондентів оцінили роботу як «дуже ефективну», 50% вважають її «достатньо ефективною», 25% зазначили, що організація роботи не є дуже ефективною, а 10% вказали, що превентивна робота в їхніх закладах є «не ефективною». Такі дані свідчать, що більшість соціальних педагогів визнають наявність певних недоліків у системі превентивної роботи, однак загальна оцінка досить позитивна.

Наступне питання стосувалося часу, який виділяється для превентивної роботи соціального педагога. 30% респондентів заявили, що часу для проведення профілактичної роботи вистачає, 40% відзначили, що вистачає часу, але іноді виникають проблеми з його розподілом, 20% відповіли, що часу на превентивну роботу не вистачає, а 10% не змогли дати відповідь на це питання. Результати свідчать про те, що в багатьох школах не вистачає часу для повноцінної роботи з учнями, що може бути пов'язано з великою кількістю інших завдань, які виконують соціальні педагоги.

Щодо розмежування завдань і відповідальності соціального педагога, 25% респондентів відзначили, що існує чітке розмежування обов'язків у закладі. 50% вказали, що це розмежування є частковим, тобто існують певні незрозумілості в розподілі відповідальності, а 25% зазначили, що чіткої структури немає взагалі. Це свідчить про те, що в багатьох закладах освіти є проблеми з розподілом ролей і обов'язків між соціальними педагогами та іншими учасниками освітнього процесу, що ускладнює організацію ефективної превентивної роботи.

Четвертим питанням було досліджено залучення батьків до превентивної роботи в школі. Відповіді респондентів показали, що 15% вказали, що батьки активно залучаються до роботи, 45% зазначили, що батьки іноді беруть участь у превентивних заходах, 30% відповіли, що батьки не залучаються до роботи зовсім, а 10% не змогли дати однозначну відповідь. Це свідчить про значну різницю в залученні батьків до превентивної роботи. Хоча частина шкіл активно співпрацює з батьками, більшість зазначила, що це залучення носить випадковий характер або взагалі відсутнє. Це може бути спричинено недостатньою інформованістю батьків, відсутністю мотивації або обмеженими можливостями для участі у шкільних заходах.

П'яте питання стосувалося частоти проведення тренінгів та семінарів для учнів з превентивної тематики. Згідно з відповідями, 10% респондентів зазначили, що тренінги та семінари проводяться регулярно, 50% – іноді, 30% – рідко, і 10% відповіли, що такі заходи взагалі не проводяться. Результати свідчать про те, що в багатьох школах превентивна робота з учнями не є пріоритетною, і час для проведення тренінгів та семінарів обмежений. Це може бути зумовлено великою кількістю інших завдань, які виконують соціальні педагоги, а також відсутністю системного підходу до організації таких заходів.

Щодо наявності системи моніторингу ефективності превентивної роботи соціального педагога, 25% респондентів зазначили, що така система існує, 40% – що частково існує, 30% – що вона відсутня, і 5% не змогли дати точну відповідь. Це свідчить про те, що в більшості закладів не існує ефективної системи моніторингу, що ускладнює оцінку результативності превентивної роботи та її подальшу корекцію. Відсутність такої системи може призвести до того, що соціальні педагоги не мають можливості точно оцінити результативність своїх зусиль і виявити проблемні моменти у своєму підході.

Сьоме питання стосувалося доступу соціального педагога до сучасних методик і ресурсів для роботи з учнями. 20% респондентів відповіли, що мають повний доступ до сучасних методик і ресурсів, що свідчить про готовність їх закладів освіти надавати необхідні інструменти для ефективної роботи. Проте 50% соціальних педагогів зазначили, що доступ до цих методик обмежений, що

може бути спричинено недостатнім фінансуванням чи відсутністю необхідних ресурсів у школах. 20% опитаних повідомили, що зовсім не мають доступу до сучасних методик і ресурсів, що може негативно впливати на якість та ефективність проведення превентивних заходів. 10% респондентів не змогли дати точну відповідь, що може вказувати на недостатню поінформованість про наявні ресурси. Таким чином, більшість соціальних педагогів стикаються з обмеженнями в доступі до сучасних інструментів, що негативно позначається на організації та якості превентивної роботи.

Восьме питання стосувалося співпраці соціального педагога з іншими спеціалістами школи, такими як психологи, вчителі та медичні сестри. Згідно з відповідями, 40% респондентів зазначили, що активно співпрацюють з іншими спеціалістами, що свідчить про налагоджену командну роботу у школах. 35% соціальних педагогів вказали, що співпраця існує, але іноді це не ефективно, що може бути спричинено відсутністю системності у роботі, недостатньою комунікацією між спеціалістами або різними підходами до вирішення проблем. 15% респондентів відповіли, що співпраця відсутня, що свідчить про серйозні організаційні проблеми в школах, де соціальні педагоги не взаємодіють з іншими фахівцями. 10% не змогли дати чітку відповідь на це питання, що також вказує на відсутність чіткої організації взаємодії між спеціалістами.

Щодо ефективності організації інклюзивного навчання для учнів з особливими освітніми потребами, 30% соціальних педагогів відзначили, що інклюзивне навчання ефективно організовано в їх закладах. Ці респонденти зазначили, що у школах є відповідні умови, розроблені індивідуальні програми підтримки, а також висококваліфіковані фахівці, які працюють з такими учнями. Проте 40% вказали, що інклюзивне навчання організоване частково ефективно, що свідчить про наявність окремих проблем у реалізації цієї програми, таких як нестача ресурсів або недостатнє навчальне забезпечення. 20% опитаних відповіли, що інклюзивне навчання не організовано взагалі, що є серйозною проблемою для учнів з особливими потребами, оскільки це ускладнює їх соціалізацію та навчання в колективі. 10% респондентів не змогли дати чіткої

відповіді, що може вказувати на неповну обізнаність з питаннями інклюзії або відсутність необхідних умов для такого навчання.

Десяте питання стосувалося використання інноваційних методів роботи, таких як цифрові технології, онлайн-консультації та віртуальні тренінги. Згідно з результатами опитування, 15% соціальних педагогів зазначили, що інноваційні методи активно використовуються в їхніх школах. Ці респонденти повідомили, що для проведення превентивних заходів активно застосовуються сучасні технології, які значно підвищують ефективність профілактичної роботи. 40% респондентів вказали, що ці методи використовуються іноді. Вони зазначили, що хоча цифрові технології та онлайн-консультації використовуються, їх застосування ще не є системним, а деякі педагоги все ще віддають перевагу традиційним методам. 30% опитаних повідомили, що інноваційні методи не використовуються зовсім, що може свідчити про недостатнє оснащення шкіл або брак навчальних матеріалів для інтеграції новітніх технологій. 15% респондентів не змогли дати конкретну відповідь на це питання, що може вказувати на їх обмежену поінформованість чи відсутність достатнього досвіду у використанні таких методів. Загалом, лише 15% соціальних педагогів активно використовують інноваційні методи в повсякденній практиці, що вказує на необхідність підвищення рівня цифрової грамотності та доступу до сучасних ресурсів.

Наступне питання стосувалося наявності достатньої кількості ресурсів для реалізації профілактичних заходів. 10% респондентів зазначили, що ресурси для проведення профілактичної роботи є в їхніх школах, і вони мають доступ до всіх необхідних інструментів і матеріалів для проведення ефективної роботи. 25% респондентів зазначили, що ресурси частково є, тобто в школі є певні матеріали та можливості для проведення профілактичних заходів, але їх недостатньо для повної реалізації всіх планів. 50% соціальних педагогів відповіли, що ресурсів для профілактичної роботи недостатньо. Це може бути пов'язано з обмеженими фінансами, відсутністю спеціалізованих програм або недостатнім забезпеченням шкіл навчальними матеріалами. 15% опитаних не змогли визначити, чи є достатні ресурси для профілактичної роботи, що свідчить про відсутність чіткого уявлення про матеріальні умови або обмежену доступність ресурсів. Цей

результат підкреслює важливість забезпечення шкіл належним фінансуванням та ресурсами для ефективного здійснення профілактичної роботи.

Дванадцяте питання стосувалося частоти проведення заходів щодо запобігання булінгу та насильству в школі. 20% соціальних педагогів повідомили, що такі заходи проводяться регулярно. Вони зазначили, що у школах організовуються тренінги, семінари, тематичні уроки та інші заходи, що сприяють формуванню культури ненасильства і поваги серед учнів. 40% респондентів вказали, що заходи проводяться іноді. Це означає, що на окремих етапах навчального року проводяться заходи для запобігання булінгу, але їх кількість і частота можуть бути обмежені через нестачу часу або ресурсів. 30% соціальних педагогів повідомили, що такі заходи проводяться рідко, що свідчить про недостатню увагу до цієї проблеми, хоча вона є надзвичайно важливою для забезпечення безпеки учнів. 10% респондентів відповіли, що в їхніх школах заходи щодо запобігання булінгу та насильству не проводяться зовсім. Це є серйозною проблемою, оскільки відсутність профілактичних заходів може призвести до зростання випадків булінгу та насильства серед учнів.

Тринадцятим питанням було визначено, чи отримують учні достатньо психологічної підтримки у складних ситуаціях, таких як конфлікти, стрес чи депресія. 35% респондентів відповіли, що учні отримують психологічну підтримку в цих ситуаціях. Вони відзначили, що соціальні педагоги активно працюють з учнями, допомагаючи їм справлятися з різними труднощами, організовують індивідуальні консультації та групові заходи для подолання стресу. Проте, 45% соціальних педагогів зазначили, що учні отримують підтримку лише іноді. Це вказує на те, що хоча підтримка надається, вона не є регулярною чи достатньо системною. 10% респондентів відповіли, що учні не отримують психологічної підтримки взагалі. Це може бути через недостатню кваліфікацію кадрів або обмежений час і ресурси для надання психологічної допомоги учням. 10% соціальних педагогів не змогли дати конкретної відповіді на це питання, що може свідчити про відсутність чіткої структури або плану роботи з підтримки учнів в кризових ситуаціях.

Наступним важливим питанням було те, чи має соціальний педагог можливість для постійного професійного розвитку. 20% респондентів вказали, що мають можливість для постійного професійного розвитку, що включає участь у тренінгах, семінарах і курсах підвищення кваліфікації. Це вказує на позитивний підхід до професійного зростання соціальних педагогів. Проте 50% опитаних повідомили, що таку можливість мають лише іноді. Це означає, що хоча іноді організовуються заходи для підвищення кваліфікації, це відбувається не на регулярній основі, і соціальні педагоги можуть відчувати брак часу або ресурсів для участі в таких заходах. 25% респондентів зазначили, що не мають можливості для професійного розвитку. Це свідчить про серйозні проблеми в організації навчання і підтримки соціальних педагогів, що може негативно впливати на якість їх роботи. 5% респондентів не змогли відповісти на це питання, що може свідчити про невизначеність або відсутність інформації з цього питання в їхніх закладах.

Останнім питанням було оцінено рівень довіри учнів до соціального педагога. 30% опитаних зазначили, що рівень довіри до соціального педагога є високим. Це вказує на те, що соціальні педагоги мають добру репутацію серед учнів, і вони готові звертатися до них за допомогою в різних ситуаціях. 50% респондентів вказали, що рівень довіри є середнім. Це означає, що учні звертаються до соціальних педагогів, але можуть бути деякі бар'єри, які перешкоджають повній довірі (наприклад, відсутність достатнього часу для індивідуальних консультацій або невизначеність у межах їхньої компетенції). 15% соціальних педагогів зазначили, що рівень довіри є низьким, що може свідчити про проблеми в побудові взаємин з учнями або про відсутність довіри до освітніх і виховних структур загалом. 5% респондентів не змогли оцінити рівень довіри учнів, що також може свідчити про відсутність чітких механізмів збору інформації щодо цієї проблеми.

Аналіз результатів опитування показує, що існують певні проблеми в організації роботи соціальних педагогів у закладах загальної середньої освіти. Виявлені труднощі, такі як обмежена можливість для постійного професійного розвитку, недостатня психологічна підтримка учнів у складних ситуаціях та

проблеми з рівнем довіри учнів до соціальних педагогів, потребують активного вирішення. Для поліпшення ситуації необхідно створити більше можливостей для професійного розвитку соціальних педагогів, забезпечити учнів більш регулярною та всебічною психологічною підтримкою, а також працювати над побудовою довірливих відносин між учнями і соціальними педагогами. Це вимагатиме вдосконалення організації роботи соціальних педагогів, а також інвестування в підвищення їх кваліфікації та розвиток ресурсної бази для надання допомоги учням в складних ситуаціях.

Аналіз результатів опитування соціальних педагогів з якості організації превентивної роботи в школах дозволяє виокремити три рівні готовності до організації цієї роботи: високий, середній та низький (рис. 2.1).

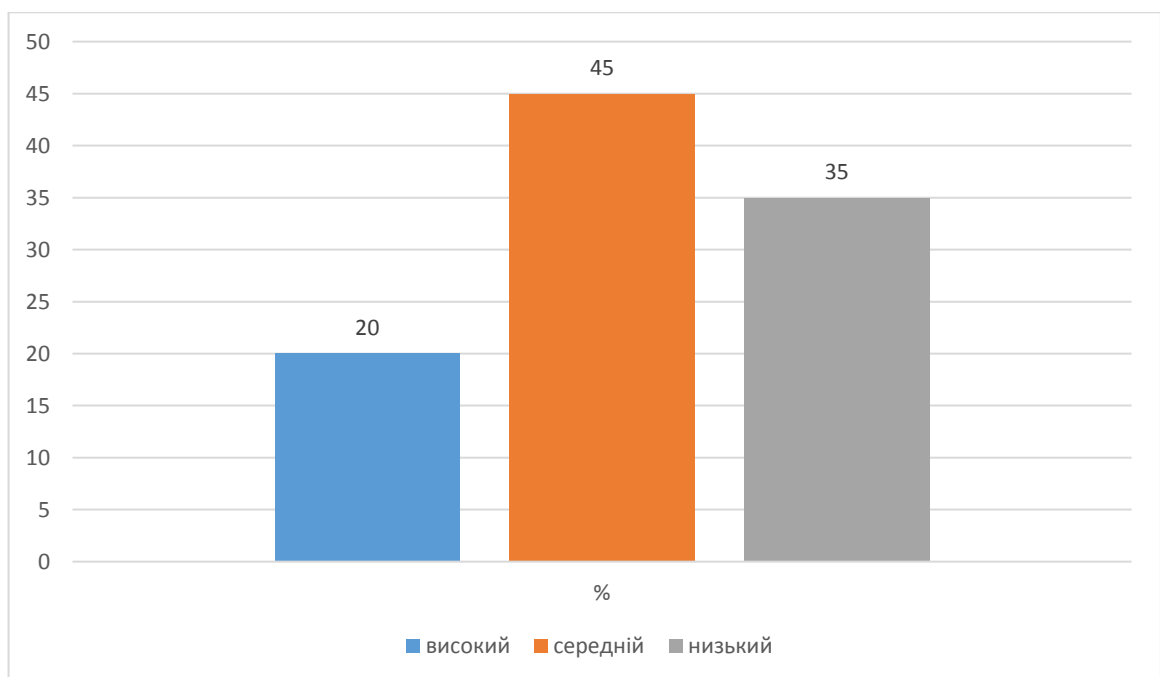

Рис. 2.1. Рівні готовності соціальних педагогів до організації превентивної роботи в школах (%)

На високому рівні готовності 20% соціальних педагогів вказують на те, що превентивна робота в школі організована дуже ефективно або достатньо ефективно. Це означає, що школа активно розвиває систему підтримки учнів, забезпечуючи належну організацію профілактичних заходів. Соціальний педагог має достатньо часу для проведення заходів, що дозволяє ефективно працювати з

учнями. Важливою складовою є чітке розмежування завдань і відповідальності, що дозволяє уникнути плутанини та спрощує виконання обов'язків. Батьки активно залучаються до превентивної роботи, що сприяє зміцненню взаємодії між школою та родиною, що є необхідним для формування у дітей правильних цінностей. Також соціальні педагоги мають можливості для постійного професійного розвитку, що підвищує їх кваліфікацію та ефективність роботи.

На середньому рівні готовності 45% соціальних педагогів відзначають часткову ефективність організації превентивної роботи. Превентивні заходи проводяться, але в деяких випадках вони не дають бажаних результатів або стикаються з труднощами у реалізації. Час для роботи є, але його не завжди вистачає для проведення всіх необхідних заходів, що свідчить про потребу в більш точному плануванні та розподілі обов'язків. Розмежування завдань і відповідальності соціального педагога частково існує, але в деяких випадках може бути не зовсім чітким, що веде до неузгодженості в роботі. Батьки залучаються до превентивної роботи лише іноді, що може свідчити про необхідність розвитку нових форм взаємодії з батьківським колективом, оскільки ефективна співпраця з родиною є важливим чинником для успіху превентивної роботи. Що стосується професійного розвитку, соціальні педагоги мають можливість для підвищення кваліфікації, але ця можливість є нерегулярною, що також впливає на якість роботи.

Низький рівень готовності 35% соціальних педагогів до організації превентивної роботи свідчить про серйозні проблеми, які можуть значно знижувати ефективність проведених заходів. Соціальні педагоги на цьому рівні вказують, що превентивна робота в школі організована неефективно, часто через обмежені ресурси або недосконалу організацію. Відсутність достатньо часу для роботи є ще однією проблемою, яка заважає соціальному педагогу виконувати свої обов'язки належним чином. Часто відсутність чіткого розмежування завдань і відповідальності призводить до плутанини і неефективності в роботі. У таких випадках батьки не залучаються до превентивної роботи, що позбавляє школярів важливого аспекту підтримки з боку родини. Також на цьому рівні соціальні педагоги вказують на відсутність доступу до сучасних методик і ресурсів для

роботи з учнями, що значно ускладнює процес організації превентивної роботи. Професійний розвиток у таких випадках не є системним, і соціальні педагоги не мають постійної можливості вдосконалювати свої знання та навички. Це може призводити до зниження рівня компетентності та ефективності їх роботи.

Результати опитування соціальних педагогів з виявлення проблем організації превентивної роботи в школах вказують на існування значних труднощів, що впливають на ефективність цієї роботи. Більшість респондентів вказали, що організація превентивної роботи є недостатньо ефективною. Багато соціальних педагогів зазначили, що час, виділений для проведення превентивних заходів, є обмеженим, а в деяких випадках його просто не вистачає для належної роботи з учнями. Це свідчить про недостатній розподіл робочого часу та відсутність підтримки з боку адміністрації для виконання превентивних завдань. У той час, як чітке розмежування завдань і відповідальності часто відсутнє, що ускладнює роботу соціального педагога і знижує ефективність його діяльності.

Вагомою проблемою є недостатня залучення батьків до процесу превентивної роботи. За результатами опитування, лише деякі соціальні педагоги вказали, що батьки активно залучаються до роботи школи, в той час як більшість зазначили, що ця співпраця є переривчастою або зовсім відсутня. Це є серйозною перешкодою, оскільки ефективна превентивна робота не може бути реалізована без активної підтримки батьків. Усі ці проблеми вказують на те, що соціальні педагоги недостатньо готові до організації превентивної роботи в школах, що є однією з причин слабкої ефективності цієї роботи.

Також дослідження показало, що соціальні педагоги мають обмежений доступ до сучасних методик і ресурсів для роботи з учнями. Часто ресурси для реалізації профілактичних заходів у школах є недостатніми, що також обмежує можливості для здійснення якісної превентивної роботи. Інноваційні методи роботи, такі як використання цифрових технологій, онлайн-консультацій та віртуальних тренінгів, не завжди активно використовуються через брак необхідних знань або ресурсів. Це свідчить про потребу у вдосконаленні підходів до роботи соціальних педагогів, включаючи впровадження новітніх технологій та методик у процес превентивної роботи.

Незважаючи на те, що деякі соціальні педагоги отримують психологічну підтримку та професійне навчання, більшість не мають постійної можливості для професійного розвитку, що є важливим фактором для підвищення їхньої кваліфікації. Це питання потребує уваги, оскільки соціальний педагог, який не має достатнього рівня підготовки та не слідує за сучасними тенденціями в своїй сфері, не зможе ефективно організувати превентивну роботу у школі.

Отже, результати опитування вказують на низку проблем, які негативно впливають на ефективність превентивної роботи в школах. Брак часу, недостатня підтримка з боку адміністрації, відсутність чіткого розмежування завдань, обмежені ресурси, відсутність залучення батьків і низький рівень професійного розвитку соціальних педагогів – все це свідчить про те, що соціальні педагоги недостатньо готові до організації превентивної роботи. Ці проблеми потребують негайного вирішення, що зумовлює необхідність розробки конкретних шляхів та напрямків удосконалення превентивної роботи. Важливо розробити стратегії, які б забезпечили достатній час для роботи, активну співпрацю з батьками, доступ до сучасних ресурсів і методик, постійну професійну підготовку педагогів. Усі ці кроки допоможуть підвищити ефективність превентивної роботи та покращити психологічне і соціальне становище учнів в школах.

2.3. Шляхи та напрямки удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти

Удосконалення превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти є одним із ключових аспектів забезпечення безпеки, психологічного комфорту та гармонійного розвитку учнів. Зважаючи на сучасні виклики, які виникають у навчальному середовищі, зокрема, через соціальні, економічні та політичні зміни, важливо постійно вдосконалювати методи та стратегії роботи соціального педагога. Це включає розробку нових підходів до вирішення питань, пов'язаних з емоційним та психологічним здоров'ям учнів, розвитком їхніх соціальних навичок, а також підтримкою в умовах змінюваної соціально-економічної ситуації в країні.

Так, підвищення кваліфікації соціальних педагогів є одним з важливих напрямків удосконалення превентивної роботи в закладі загальної середньої освіти. Протягом останніх років система освіти зазнала значних змін, що вимагають від педагогічних працівників постійного оновлення знань та розвитку професійних навичок. Соціальний педагог, виконуючи свою роль у навчальному закладі, має брати участь у різних освітніх заходах, що сприяють розвитку його компетенцій, зокрема у сфері психології, соціальної роботи, педагогіки та юриспруденції. Це дає можливість не лише бути в курсі останніх тенденцій у сфері превентивної роботи, але й застосовувати на практиці нові методики та підходи, які забезпечують ефективне вирішення проблем учнів.

Одним із основних шляхів підвищення кваліфікації є участь у курсах підвищення кваліфікації, що дозволяють педагогам освоювати нові техніки та методи роботи. Такі курси надають можливість ознайомитися з новітніми дослідженнями в галузі педагогіки та психології, що допомагає соціальним педагогам адаптувати свою роботу до сучасних умов. Вони також дають можливість поглибити знання в окремих напрямках, таких як профілактика булінгу, робота з учнями з особливими потребами, розвиток емоційного інтелекту та інші важливі аспекти роботи соціального педагога.

Тренінги є ще одним важливим елементом підвищення кваліфікації соціальних педагогів. Вони дозволяють не тільки розширювати знання, але й практично освоювати нові методи роботи, тренувати комунікативні навички, вивчати техніки кризового втручання, конфліктології та підтримки учнів у складних життєвих ситуаціях. На тренінгах часто використовуються рольові ігри та симуляції реальних ситуацій, що дозволяє педагогу краще підготуватися до вирішення проблем у реальному житті. Тренінгові програми можуть також включати теми, що стосуються роботи з батьками, розвитку інклюзивного середовища та профілактики психічних розладів.

Семінари та конференції є не менш важливими для підвищення кваліфікації соціальних педагогів. Ці заходи дозволяють не лише здобувати нові знання, але й обмінюватися досвідом з колегами, отримувати рекомендації від фахівців, а також знайомитися з новими практиками та дослідженнями в галузі

соціальної педагогіки. Вони сприяють професійному зростанню та надають можливість розширити горизонти в роботі з учнями та батьками.

Супервізії, які є регулярними консультаціями та обговореннями роботи соціального педагога з досвідченими колегами або зовнішніми експертами, також мають велике значення для підвищення кваліфікації. Супервізії дозволяють соціальним педагогам отримувати зворотний зв'язок щодо їхньої роботи, аналізувати труднощі, з якими вони стикаються, та отримувати рекомендації щодо вдосконалення своїх методів. Така практика також дає можливість переглянути підходи до роботи з учнями, адаптуючи їх до змінюваних умов та потреб учнівського колективу.

Особлива роль у підвищенні кваліфікації належить також участі у міжнародних заходах, обміні досвідом з колегами з інших країн. Це дає змогу познайомитись з новими підходами до роботи, які успішно застосовуються за кордоном, і впроваджувати їх у практику закладів освіти в Україні. Завдяки міжнародному досвіду соціальні педагоги можуть брати до уваги інноваційні моделі роботи, що дозволяють ефективно реагувати на соціальні виклики та надавати кваліфіковану підтримку учням.

Інтеграція інноваційних методів у роботу соціального педагога є важливим напрямком удосконалення превентивної діяльності у закладі загальної середньої освіти. Сучасний етап розвитку освіти характеризується швидкими змінами, впливом цифрових технологій та глобалізацією інформаційного простору, що вимагає від педагогів здатності адаптуватися до нових умов і знаходити ефективні способи роботи з учнями. Впровадження інноваційних методів дозволяє соціальним педагогам значно підвищити ефективність превентивних заходів, залучати учнів до активної участі в освітньому процесі та створювати безпечне середовище для розвитку їхніх соціальних та емоційних навичок.

Одним із інноваційних підходів є використання цифрових технологій у роботі соціального педагога. Це включає застосування різноманітних онлайн-платформ для проведення консультацій, організацію вебінарів, тренінгів і навіть індивідуальних онлайн-зустрічей. Такий підхід особливо актуальний у контексті сучасних викликів, таких як дистанційне навчання або обмеження через

карантинні заходи, коли учні не можуть особисто бути присутніми на заходах. Цифрові платформи дозволяють створювати інтерактивні навчальні модулі, де учні можуть самостійно вивчати матеріали, виконувати завдання та брати участь у тестуваннях. Це підвищує рівень залученості учнів, оскільки вони мають змогу працювати в зручному для них форматі.

Інтернет-технології дають можливість соціальним педагогам проводити онлайн-консультації, що є важливим інструментом для роботи з учнями, які не можуть або не хочуть звертатися до педагога особисто. Онлайн-консультації дозволяють зберігати конфіденційність, що часто важливо для учнів, котрі переживають стрес або мають труднощі в спілкуванні. Крім того, через використання відеозв'язку та чатів, соціальні педагоги можуть забезпечити більш широкий доступ до психологічної допомоги для учнів з різних куточків регіону або навіть країни, якщо це необхідно. Віртуальні тренінги дають можливість соціальним педагогам проводити тематичні заходи, спрямовані на розвиток соціальних навичок, профілактику агресії та булінгу, формування здорового способу життя, а також подолання стресових ситуацій. Тренінги можуть бути як індивідуальними, так і груповими, що дає змогу працювати не тільки з конкретним учнем, але й з цілим колективом. Віртуальні тренінги часто є інтерактивними, що дозволяє учасникам активно включатися в процес, ставити запитання, брати участь у дискусіях та симуляціях реальних ситуацій.

Розвиток партнерства з батьками є важливим напрямком удосконалення превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Співпраця з батьками є ключовим фактором у створенні гармонійного середовища для розвитку дітей і профілактики негативних явищ, таких як булінг, залежності, агресія або проблеми з психоемоційним здоров'ям. Батьки – це перші вихователі своїх дітей, і саме від їхнього активного залучення до навчального процесу залежить, наскільки ефективними будуть превентивні заходи, спрямовані на запобігання різноманітним соціальним проблемам.

Одним із основних етапів розвитку партнерства з батьками є організація регулярних консультацій. Соціальний педагог має створити умови для того, щоб батьки могли звертатися за професійною допомогою, отримувати відповіді на

свої питання щодо виховання дітей, вирішення конфліктів та інших проблем. Це дозволяє батькам зрозуміти, як краще підтримувати своїх дітей, допомогти їм впоратися з труднощами в навчанні чи соціальній адаптації. Крім того, консультування дає можливість виявляти можливі ризики для розвитку дітей на ранніх етапах і вчасно вжити необхідних заходів.

Важливою формою співпраці з батьками є проведення спільних заходів, таких як тренінги, зустрічі, конференції, волонтерські проекти або навіть виїзди на природу. Це дозволяє не тільки взаємодіяти з батьками, а й формувати спільне бачення щодо виховання дітей. Спільні заходи сприяють покращенню взаєморозуміння, формуванню єдиного підходу до виховання, забезпечують можливість вирішення конфліктів або непорозумінь, які можуть виникати між школою і сім'єю. Взаємодія у неформальній обстановці дозволяє зняти бар'єри та налагодити довірчі стосунки між педагогами та батьками. Залучення батьків до процесу профілактики негативних явищ дозволяє не тільки уникнути або зменшити кількість конфліктних ситуацій в школі, але й допомагає формувати у дітей здорові соціальні та моральні орієнтири.

Інклюзивне навчання є важливим напрямком удосконалення превентивної роботи соціального педагога в закладі освіти, оскільки забезпечує рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їх особливих потреб. Створення інклюзивного середовища в школі полягає в тому, щоб кожен учень, в тому числі з особливими освітніми потребами (ООП), міг повноцінно брати участь у навчальному процесі, отримувати необхідну підтримку і розвиватися в умовах, які відповідають його можливостям і потребам. Одним з основних аспектів інклюзивного навчання є розробка індивідуальних програм підтримки для учнів з ООП. Соціальний педагог, працюючи з учнями, виявляє їхні сильні та слабкі сторони, допомагає розробити стратегії для подолання труднощів у навчанні та адаптації до шкільного середовища. Індивідуальна програма підтримки враховує специфічні потреби кожної дитини, її здатність до навчання, рівень соціальної адаптації та психоемоційний стан. Це дозволяє створити максимально комфортні умови для розвитку учнів з особливими потребами, знижуючи бар'єри, що виникають через фізичні чи психологічні особливості.

Одним із завдань соціального педагога є організація професійної підтримки вчителів, які працюють з дітьми з ООП. Педагоги мають потребу в додаткових знаннях та навичках для того, щоб ефективно працювати з учнями з різними видами порушень. Соціальний педагог може організовувати тренінги, семінари, а також надавати консультації щодо методів роботи з такими дітьми. Окрім цього, педагог також здійснює моніторинг успішності учнів, щоб своєчасно коригувати стратегії навчання і забезпечити ефективну підтримку.

Також важливим аспектом інклюзивного навчання є робота з батьками дітей з ООП. Батьки повинні бути залучені до процесу адаптації дитини в навчальному середовищі, їхня роль у підтримці і розвитку є надзвичайно важливою. Соціальний педагог організовує консультації та семінари для батьків, де вони можуть отримати необхідну інформацію щодо особливостей розвитку своїх дітей, а також рекомендації з питань виховання, допомоги в навчанні та соціалізації. Спільна робота педагогів, батьків і учнів дозволяє створити стабільну основу для розвитку дітей з ООП, сприяючи їм у досягненні максимально можливих результатів.

Профілактика залежностей є одним з основних напрямків превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Цей напрямок охоплює діяльність, спрямовану на попередження розвитку шкідливих звичок серед учнів, таких як вживання наркотиків, алкоголю та куріння. Соціальний педагог має вирішальне значення в створенні умов для зниження ризику виникнення залежностей серед дітей та підлітків, адже саме на цей період припадає формування основних звичок та цінностей.

Одним із перших кроків у профілактиці залежностей є проведення уроків здорового способу життя. Під час таких уроків соціальний педагог допомагає учням усвідомити шкоду від наркотиків, алкоголю та куріння, розкриває негативні наслідки цих звичок для здоров'я, психічного стану та загального розвитку. Крім того, важливим аспектом є формування у учнів навичок здорового способу життя, таких як правильне харчування, фізична активність, вміння справлятися зі стресом і емоціями без звернення до шкідливих речовин.

Для цього організовуються тренінги, лекції та практичні заняття, де учні можуть дізнатися про здорові альтернативи шкідливим звичкам.

Важливою є й організація спеціалізованих тренінгів, спрямованих на навчання учнів методам відмови від наркотиків, алкоголю і куріння, а також розвиток вміння правильно реагувати на ситуації тиску з боку однолітків. Такі тренінги мають на меті навчити дітей стійкості до зовнішніх впливів, формувати здатність відстоювати свої переконання і робити відповідальний вибір. Вони також включають вправи на підвищення самооцінки, емоційної стійкості та навички конструктивної комунікації. Профілактика залежностей вимагає тісної співпраці з іншими учасниками навчального процесу, такими як вчителі, психологи, медичні працівники та батьки. Соціальний педагог має працювати з батьками учнів, інформуючи їх про ризики, що загрожують здоров'ю дітей, та важливість формування здорових звичок у сім'ї.

Окрім того, важливим аспектом є індивідуальна робота з учнями, які вже мають проблеми із залежністю або перебувають у групі ризику. Соціальний педагог має можливість проводити індивідуальні консультації, надавати психологічну підтримку, а також організовувати участь у спеціальних програмах допомоги, таких як групи підтримки або програми реабілітації. Для цього необхідно забезпечити тісну взаємодію з іншими спеціалістами – психологами, медичними працівниками, лікарями-наркологами.

Важливим напрямом є також організація різноманітних заходів, які б сприяли формуванню здорових звичок серед учнів. Це можуть бути спортивні змагання, арт-терапевтичні заняття, культурно-мистецькі акції, де учні мають можливість проявити свої таланти та навички без потреби вдаватися до шкідливих звичок. Через ці заходи соціальний педагог формує у учнів позитивні моделі поведінки, мотивує до здорового способу життя та активно долучає їх до корисної і захопливої діяльності.

Розвиток правової освіти є напрямком удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі освіти, оскільки він сприяє формуванню у молоді правової свідомості, відповідальності та поваги до законів і прав людини. Одна з основних задач соціального педагога полягає в тому, щоб ознайомити учнів з

основами правового ладу, правами та обов'язками громадян, що є важливим аспектом соціалізації. Підвищення рівня правової свідомості є необхідним для запобігання правопорушень серед учнів та формування культури поведінки, заснованої на принципах законності та поваги до прав інших людей.

Один із найефективніших способів реалізації правового виховання – це проведення спеціалізованих правових уроків. Такі уроки допомагають учням засвоїти базові поняття прав людини, правового захисту, демократії, а також познайомитися з основами українського законодавства. Вони повинні включати практичні приклади з реального життя, щоб діти могли зрозуміти, як саме закони регулюють їх права та обов'язки в житті. Важливим є формування в учнів відчуття справедливості та правдивості, а також розуміння необхідності дотримання законів для забезпечення стабільності та гармонії в суспільстві.

Окрім того, соціальний педагог організовує тренінги з прав людини, під час яких учні мають можливість обговорювати різноманітні ситуації, що стосуються їхніх прав та свобод, а також дізнаватися, як захищати свої права в разі порушення. Такі тренінги можуть включати рольові ігри, дискусії, дослідження реальних правових випадків, що дозволяє школярам активно брати участь у навчальному процесі. Вони вчать дітей не лише знати свої права, але й уміння застосовувати ці знання на практиці в реальному житті.

Також важливим є залучення до правової освіти зовнішніх фахівців: юристів, адвокатів, представників правоохоронних органів. Їхні виступи та лекції є чудовою можливістю для учнів отримати реальну та актуальну інформацію про закони, права людини та правопорушення. Співпраця з такими фахівцями також дозволяє учням зрозуміти, як працює правова система та як вони можуть звертатися за допомогою до відповідних органів у разі потреби.

Важливим елементом правової освіти є також підготовка учнів до життя в сучасному правовому суспільстві, де кожен громадянин має знати свої права і обов'язки, а також вміти захищати себе та свої інтереси в межах закону. Педагоги повинні допомогти дітям зрозуміти важливість громадянської відповідальності та активної участі в суспільному житті, надаючи їм можливість вивчати не лише теоретичні основи, але й практичні аспекти правової діяльності.

Підтримка психоемоційного здоров'я учнів є важливим напрямком роботи соціального педагога в закладі освіти, адже учні стикаються зі стресовими ситуаціями, які можуть вплинути на їхнє психічне здоров'я. Виходячи з цього, соціальний педагог має вжити низку заходів для забезпечення психоемоційного благополуччя учнів, що передбачає організацію психологічних консультацій, арт-терапії, тренінгів для подолання стресу та тривожності. Кожен із цих напрямків має важливу роль у розвитку та підтримці здоров'я дітей, адже вони допомагають учням справлятися з емоційними проблемами, знижують рівень стресу і тривожності, а також сприяють загальному психічному благополуччю.

Одним із основних елементів цього напрямку є психологічні консультації. Соціальний педагог надає учням можливість звертатися за допомогою у разі виникнення психоемоційних труднощів, будь то проблеми в навчанні, конфлікти з однолітками чи складнощі в родині. Консультації дозволяють учням отримати підтримку у кризових ситуаціях, а також навчитися ефективно вирішувати проблеми, не вдаючись до стресу чи агресії. У процесі консультацій важливо, щоб соціальний педагог створював атмосферу довіри та безпеки, де учень зможе вільно висловлювати свої переживання та шукати способи подолання труднощів.

Окрім індивідуальних консультацій, соціальний педагог організовує групові заняття, що сприяють підтримці психоемоційного здоров'я. Такі заходи, як тренінги та майстер-класи, направлені на розвиток емоційної стійкості учнів, допомагають знизити рівень тривожності, зняти стрес та покращити взаєморозуміння серед однолітків. Наприклад, тренінги на тему управління стресом можуть включати практичні вправи для релаксації, техніки дихальних вправ, які допомагають учням справлятися з емоційними навантаженнями. Така робота сприяє зниженню рівня тривожності та депресії серед учнів, допомагає їм краще контролювати свої емоції та реагувати на стресові ситуації з меншими втратами для психічного здоров'я.

Соціальний педагог також організовує тренінги та практичні заняття, спрямовані на розвиток навичок емоційної стійкості та саморегуляції. Під час таких тренінгів учні вчать розпізнавати свої емоції, контролювати їх, а також правильно реагувати на негативні стресові фактори. Це включає навички

управління агресією, подолання тривожних станів і впоратися з життєвими труднощами без шкоди для психічного здоров'я. Подібні тренінги також розвивають у дітей навички конструктивного спілкування, що допомагає запобігти конфліктам і покращити взаємини з оточуючими.

Участь соціального педагога у вирішенні кризових ситуацій є важливим напрямком його роботи в закладі освіти, оскільки діти, як і дорослі, можуть зазнавати серйозних емоційних труднощів у кризові моменти. Кризові ситуації, такі як війна, природні катастрофи, чи конфлікти в родині, створюють стресові умови, що можуть негативно вплинути на психоемоційне здоров'я учнів. У таких випадках соціальний педагог виконує роль підтримки, надаючи учням необхідну допомогу та забезпечуючи їхню психологічну стабільність.

Одним із важливих аспектів є розробка програм, що допомагають учням адаптуватися та пережити важкі життєві обставини. В умовах війни, наприклад, соціальний педагог організовує групові та індивідуальні зустрічі з учнями, де обговорюються їхні переживання, страхи та тривоги. Психологічна підтримка в таких випадках включає допомогу в усвідомленні та обробці емоційних реакцій учнів на конфлікти, втрати або інші стресові фактори. Для цього можуть бути використані різноманітні методи психологічної допомоги, такі як бесіди, арт-терапія, ігрові вправи, які дозволяють дітям виразити свої емоції і почуття.

Створення безпечного середовища в школі є одним із важливих напрямків роботи соціального педагога, оскільки школа повинна бути місцем, де учні відчують себе захищеними і підтриманими. З метою запобігання булінгу, насильству, а також фізичному і психологічному насильству серед учнів соціальний педагог активно займається організацією заходів, спрямованих на створення атмосфери поваги і взаєморозуміння в навчальному закладі. Одним із основних інструментів роботи є проведення тренінгів, спрямованих на формування у учнів навичок взаємодії без насильства, розвитку емоційного інтелекту та саморегуляції. Тренінги, як правило, охоплюють різні аспекти, зокрема розвиток навичок конструктивної комунікації, вирішення конфліктів мирним шляхом, а також зниження рівня агресії серед учнів.

Соціальний педагог має велику роль у розробці та впровадженні політики школи щодо запобігання булінгу та насильства. Він разом з адміністрацією визначає правила поведінки та відповідальність за порушення, створюючи чіткі механізми реагування на випадки насильства чи агресії. Ці правила мають бути добре зрозумілими та доступними для всіх учнів, а також для їх батьків. Спільна робота з педагогічним колективом є важливою для підтримки здорової атмосфери в школі, тому соціальний педагог організовує тренінги, консультації для вчителів, як виявляти насильство, що робити в разі його проявів і як правильно взаємодіяти з учнями, які стали жертвами насильства.

Не менш важливим є залучення батьків до процесу створення безпечного середовища в школі. Соціальний педагог організовує регулярні консультації та зустрічі з батьками, де обговорюються питання виховання, профілактики булінгу та насильства, а також надаються рекомендації щодо підтримки своїх дітей вдома. Підвищення обізнаності батьків про проблеми насильства та булінгу, а також навчання їх методам ефективного вирішення конфліктів допомагає створити комплексний підхід до вирішення цих проблем.

Розширення кар'єрних можливостей для учнів є важливим напрямком у превентивній роботі соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Адже, в умовах сучасного суспільства, учні мають потребу не лише у знаннях, але й у практичних навичках, які допоможуть їм зробити правильний вибір професії. Важливою складовою є професійна орієнтація, яка дозволяє учням не лише ознайомитись з різноманіттям професій, а й зрозуміти, що для кожної з них необхідно: які навички, знання та риси характеру потрібні для досягнення успіху. Соціальний педагог має важливу роль у забезпеченні цього процесу.

Одним із найефективніших заходів є організація зустрічей з фахівцями різних професій. Під час таких зустрічей учні отримують безпосередню інформацію про професії, які їх цікавлять. Фахівці, що мають досвід у своїй галузі, можуть поділитись власними історіями, розповісти про особливості своєї роботи, а також відповісти на питання учнів, що допомагає зняти будь-які сумніви і дозволяє учням краще розуміти, чим конкретно займаються представники різних професій. Цей процес сприяє формуванню реалістичних

уявлень учнів про вимоги до професій і дає їм можливість самостійно оцінити свої здібності та інтереси, співвіднести їх з можливими кар'єрними шляхами.

Ще однією важливою формою кар'єрної орієнтації є проведення ярмарків професій. Такий захід дозволяє учням на одному місці ознайомитись з великою кількістю професій, поспілкуватись із представниками різних організацій, дізнатись більше про перспективи кожної галузі. На ярмарках професій учні мають можливість не лише отримати інформацію про різноманітні професії, а й безпосередньо дізнатись, які можливості для розвитку кар'єри існують на ринку праці. Це дозволяє учням зрозуміти, які навички є найбільш затребуваними в суспільстві і що потрібно для того, щоб стати фахівцем у тій чи іншій галузі.

Проведення екскурсій на виробництва є ще одним важливим інструментом професійної орієнтації. Під час таких заходів учні мають змогу побачити на власні очі, як працюють різні підприємства, як відбуваються виробничі процеси, з якими проблемами стикаються працівники, а також якими технічними та організаційними знаннями необхідно володіти для роботи в конкретній сфері. Такий практичний досвід дозволяє учням краще зрозуміти, чи підходить їм обрана професія, чи готові вони до її вимог. Соціальний педагог бере на себе організаційну частину таких заходів: від планування зустрічей з фахівцями до співпраці з підприємствами для проведення екскурсій. Важливо, щоб учні не тільки отримували теоретичні знання, а й мали змогу практично відчути професії, з якими вони знайомляться. Це допомагає їм сформувати більш чітке розуміння сильних сторін і визначити можливості для подальшого розвитку.

Важливою частиною цього процесу є також індивідуальні консультації з учнями. Під час таких бесід соціальний педагог може допомогти кожному учню знайти оптимальний шлях професійного розвитку, розповісти про можливості для навчання після закінчення школи, надати інформацію про спеціалізації, що відповідають інтересам і здібностям учня. Крім того, соціальний педагог допомагає визначити перспективи працевлаштування та розвиток кар'єри в тій чи іншій сфері, даючи цінні поради для досягнення професійних цілей. Особливу увагу варто приділити розвитку soft skills (м'яких навичок), які є важливими для

будь-якої професії. Це навички комунікації, емоційної стійкості, лідерства, роботи в команді, що сьогодні є необхідними на ринку праці.

Участь у соціальних проектах та волонтерських ініціативах є важливим напрямом удосконалення превентивної роботи соціального педагога в закладі загальної середньої освіти. Цей напрямок сприяє розвитку учнів не лише в академічному, але й у соціальному контексті. Участь у таких проектах дозволяє учням розвивати ключові соціальні навички, такі як комунікація, співпраця, лідерство, а також підвищує їх соціальну відповідальність. Соціальний педагог, як організатор цих ініціатив, відіграє важливу роль у розвитку цих навичок.

Основною метою залучення учнів до соціальних проектів є формування у них розуміння важливості соціальних змін та позитивного впливу на громаду. Участь у волонтерських ініціативах дозволяє учням відчувати свою значущість і важливість внеску у розвиток суспільства. Це дає їм можливість практично застосувати свої знання та навички в реальних умовах, де важливими є командна робота, організація та активна участь. Наприклад, учні можуть брати участь у проектах, що сприяють підтримці соціально вразливих категорій населення, проведенні благодійних акцій чи допомозі громадам у вирішенні різних проблем. Соціальний педагог організовує і координує участь учнів у таких проектах, активно залучаючи їх до співпраці з місцевими організаціями, благодійними фондами та іншими соціальними ініціативами. Це створює можливість для учнів розвивати вміння працювати в команді, взаємодіяти з людьми різного віку та соціального статусу, розуміти важливість взаємопідтримки і колективної роботи.

Залучення учнів до волонтерської діяльності також допомагає їм розвивати емпатію, здатність допомагати іншим і бути частиною великої соціальної мережі, яка підтримує слабших і потребує. Крім того, учні вчаться розуміти проблеми суспільства, що стимулює їх до активної участі в пошуку рішень для вирішення цих проблем. Соціальний педагог допомагає організувати різноманітні заходи, такі як акції на підтримку екології, здорового способу життя, підтримки літніх людей чи осіб з інвалідністю. Ці ініціативи не тільки сприяють розвитку особистісних якостей учнів, але й вносять позитивні зміни в шкільне середовище і місцеву громаду.

Участь у соціальних проектах дозволяє учням зрозуміти важливість глобальних і локальних проблем, таких як екологічні питання, права людини, захист дітей, боротьба з бідністю, насильством і дискримінацією. Такі проекти допомагають виховувати у підлітків почуття відповідальності за майбутнє своєї країни та світу в цілому. Для соціального педагога це також є чудовою можливістю для спостереження за розвитком учнів, їхньою поведінкою і ставленням до проблем, що виникають у процесі реалізації проектів.

Співпраця з іншими соціальними службами та установами є одним із важливих напрямків удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Для вирішення складних соціальних ситуацій, що виникають у школі, важливо мати налагоджену взаємодію з різними установами та організаціями. Це дозволяє створити комплексний підхід до підтримки учнів і забезпечити їм необхідну допомогу в найрізноманітніших аспектах життя. Соціальний педагог виступає в ролі посередника між школою та іншими структурами, сприяючи інтеграції їхніх ресурсів для надання допомоги учням. Зокрема, співпраця з психологічними центрами дозволяє вирішувати питання, що стосуються психоемоційного здоров'я учнів, таких як стрес, депресії, тривожність, а також допомагати у випадках, коли необхідно провести глибше психодіагностичне обстеження. Спільно з психологами соціальний педагог може розробляти індивідуальні програми підтримки для учнів, що потребують особливої уваги, а також проводити групові заняття для розвитку емоційної стійкості та соціальних навичок.

Профілактика правопорушень серед учнів є напрямком превентивної роботи соціального педагога у закладі освіти. Зростання рівня правопорушень серед молоді є проблемою, що потребує уваги з боку не тільки правоохоронних органів, але й освітніх установ. Соціальний педагог відіграє ключову роль у впровадженні заходів, спрямованих на запобігання правопорушень серед учнів, і забезпеченні їхнього правового виховання. Одним із основних завдань соціального педагога є розвиток правової свідомості у школярів, підвищення рівня їх правової культури та формування відповідальності за свої вчинки.

Перш за все, для досягнення цієї мети соціальний педагог організовує правові уроки, тренінги та семінари, на яких учні мають можливість дізнатися про основи законодавства, свої права та обов'язки, а також правила поведінки в суспільстві. Такі заходи дозволяють не тільки отримати базові знання про права, а й усвідомити важливість їх дотримання. Соціальний педагог також активно взаємодіє з учителями, проводячи консультації та тренінги для педагогічного колективу, спрямовані на виявлення правопорушень серед учнів на ранніх етапах. Крім того, педагог активно залучає батьків до профілактичної роботи, проводячи для них зустрічі, семінари та консультації, де обговорюються питання виховання дітей у правовому контексті. Також соціальний педагог співпрацює з правоохоронними органами для проведення профілактичних заходів серед учнів.

Моніторинг ефективності превентивної роботи є важливою складовою професійної діяльності соціального педагога в закладах освіти. Він полягає у систематичному оцінюванні результатів проведених заходів, оцінці їх впливу на учнів, а також корекції плану роботи соціального педагога з метою підвищення ефективності його діяльності. Це допомагає не лише оцінити поточний стан справ, а й виявити слабкі місця в організації превентивних заходів, своєчасно реагувати на зміни в потребах учнів та коригувати стратегії підтримки.

Першим етапом моніторингу є визначення чітких критеріїв ефективності. Соціальний педагог повинен мати заздалегідь визначені показники, за якими оцінюється успіх проведених заходів. Це можуть бути, наприклад, рівень участі учнів у тренінгах, кількість позитивних змін у поведінці учнів, зниження рівня правопорушень або проявів насильства, покращення психологічного клімату в класі тощо. Чітко визначені показники дозволяють створити об'єктивну картину того, наскільки ефективно впроваджуються превентивні заходи і на які аспекти слід звернути більше уваги. Другим етапом є регулярне проведення оцінювання результатів. Соціальний педагог проводить аналіз після кожного заходу або за певні проміжки часу, щоб зрозуміти, чи досягнуті поставлені цілі. Це може включати анкетування учнів, батьків та вчителів, а також особисті бесіди з учнями, щоб отримати зворотний зв'язок від усіх учасників. Оцінка може бути як кількісною (кількість учасників, зниження правопорушень, підвищення рівня

знань), так і якісною (зміни в поведінці, ставленні до навчання, підвищення рівня самооцінки у дітей). Зібрана інформація дає можливість виявити найуспішніші практики та ті, що потребують корекції. Корекція плану роботи є важливим етапом моніторингу, адже вона дозволяє адаптувати превентивну роботу до реальних потреб учнів та соціуму. Якщо виявляється, що певні заходи не дають бажаних результатів або не охоплюють достатньо учнів, соціальний педагог може внести зміни в план, змінити методи, підходи чи навіть ресурси.

Проведене дослідження дало нам змогу сформулювати рекомендації соціальним педагогам щодо підвищення ефективності превентивної роботи у закладі загальної середньої освіти:

1. Регулярне підвищення кваліфікації соціальних педагогів.

Соціальні педагоги повинні постійно оновлювати свої знання та навички, щоб відповідати вимогам сучасної освіти та соціальної роботи. Це включає участь у тренінгах, семінарах, вебінарах та курсах з психології, педагогіки, соціальної роботи та інших суміжних дисциплін. Постійне вдосконалення професійних знань дозволяє соціальним педагогам бути більш ефективними в роботі з учнями, батьками та педагогічним колективом. Крім того, важливо вивчати нові методики та інструменти для роботи з різними категоріями учнів, особливо з тими, хто має особливі потреби або переживає кризові ситуації.

2. Створення індивідуальних планів підтримки для учнів.

Соціальні педагоги повинні розробляти індивідуальні плани підтримки для учнів, які мають проблеми в адаптації до навчального процесу або стикаються з соціальними та психологічними труднощами. Ці плани повинні враховувати потреби учня, його сильні та слабкі сторони, а також ресурси, які доступні в школі або за її межами. Індивідуальний підхід дозволяє більш ефективно впливати на процеси адаптації учнів і надає їм необхідну підтримку, що сприяє зниженню рівня стресу та підвищенню успішності в навчанні.

3. Активне залучення батьків до превентивної роботи.

Успіх превентивної роботи значною мірою залежить від взаємодії з батьками учнів. Соціальні педагоги повинні організовувати регулярні зустрічі та консультації з батьками, а також проводити інформаційно-просвітницькі

кампанії щодо важливості превентивної роботи. Батьки мають бути включені в розробку індивідуальних планів підтримки та в процес моніторингу результатів. Це дозволяє більш повноцінно розуміти потреби дітей та допомагати їм у складних ситуаціях. Залучення батьків до роботи з учнями також допомагає зменшити ризик виникнення конфліктів та поліпшити клімат у класі.

4. Розширення використання інноваційних методів роботи.

У сучасному світі інноваційні методи, такі як цифрові технології, онлайн-консультації, віртуальні тренінги та соціальні мережі, стають частиною превентивної роботи. Соціальні педагоги повинні навчитися ефективно використовувати ці інструменти для комунікації з учнями та батьками, надання консультацій і проведення тренінгів. Віртуальні платформи дозволяють створювати доступні й зручні умови для навчання та підтримки учнів, навіть у періоди дистанційного навчання або обмежень. Це дозволяє соціальним педагогам бути на зв'язку з учнями та надавати підтримку в будь-який час.

5. Регулярне проведення тренінгів та семінарів для учнів.

Соціальний педагог має організовувати регулярні тренінги та семінари для учнів, де вони можуть отримати знання про важливі соціальні навички, такі як управління емоціями, розв'язання конфліктів, розвиток здорового способу життя, попередження булінгу і насильства. Тренінги допомагають учням краще розуміти себе та інших, що знижує рівень агресії та непорозумінь. Важливо забезпечити різноманітність тем, які охоплюють не лише психологічні, але й соціальні та здоров'язберігаючі аспекти. Тренінги можуть бути спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, комунікативних навичок і лідерства серед учнів.

6. Запровадження моніторингу ефективності превентивної роботи.

Для оцінки результативності превентивних заходів необхідно створити систему моніторингу, яка дозволить регулярно оцінювати успіхи та труднощі, з якими стикаються учні, батьки та педагогічний колектив. Це може включати анкети, опитування, інтерв'ю з учнями, батьками та вчителями, а також аналіз статистичних даних щодо рівня конфліктності, булінгу, насильства та інших негативних явищ. Постійна оцінка дозволить коригувати стратегії роботи та приймати обґрунтовані рішення для покращення ефективності роботи педагога.

7. Інтеграція превентивної роботи в навчальний процес.

Превентивна робота соціального педагога повинна бути інтегрована в загальний навчальний процес, а не залишатися окремою діяльністю. Спільно з педагогічним колективом соціальний педагог може розробити програми, які допомагають учням вивчати важливі соціальні та емоційні навички, необхідні для здорового та безпечного життя. Це може включати елементи патріотичного виховання, навчання толерантності та поваги до прав людини, а також попередження насильства та булінгу.

8. Покращення співпраці з іншими фахівцями школи.

Соціальний педагог повинен активно співпрацювати з іншими фахівцями закладу освіти, такими як психологи, медичні працівники, вчителі та адміністрація. Тільки через тісну співпрацю можна досягти комплексного підходу до вирішення проблем учнів і створення безпечного середовища в школі. Важливою складовою є регулярні зустрічі та обговорення проблем учнів, що дозволяє оперативно вирішувати проблеми та надавати необхідну підтримку.

9. Використання сучасних методик та ресурсів.

Соціальні педагоги повинні мати доступ до сучасних методик і ресурсів, які дозволяють ефективно працювати з учнями. Це можуть бути психологічні інструменти, техніки розвитку емоційного інтелекту, антистресові практики, а також онлайн-ресурси для роботи з учнями. Важливо, щоб соціальні педагоги постійно оновлювали свій арсенал методів і технологій, аби відповідати потребам сучасних учнів та забезпечувати високий рівень підтримки.

10. Підвищення рівня довіри учнів до соціального педагога.

Надзвичайно важливо, щоб учні довіряли соціальному педагогу, адже без довіри жодна превентивна робота не буде ефективною. Для цього соціальний педагог повинен бути відкритим, доступним та готовим вислухати кожного учня. Важливо створити атмосферу безпеки, де учні не бояться звертатися по допомогу і діляться своїми проблемами. Довіра з боку учнів дозволяє соціальному педагогу більш ефективно впливати на їх поведінку та емоційний стан.

11. Робота з учнями, що мають особливі потреби

Соціальний педагог має приділяти особливу увагу учням з особливими освітніми потребами, розробляючи індивідуальні плани їх підтримки та адаптації. Для таких учнів важливо створити умови, які сприятимуть їх успішній інтеграції в колектив і забезпечать необхідну психологічну підтримку. Крім того, необхідно активно співпрацювати з іншими фахівцями, щоб забезпечити цілісний підхід до розвитку таких учнів.

12. Організація заходів проти булінгу та насильства.

Превентивна робота повинна включати боротьбу з булінгом і насильством. Соціальний педагог має організовувати регулярні заходи, тренінги та заняття, спрямовані на запобігання насильницькій поведінці серед учнів. Важливо створити середовище, де булінг не толерується, а учні отримують підтримку для вирішення конфліктів мирним шляхом. Активна участь у таких заходах допомагає створити більш безпечну атмосферу в школі та знизити рівень агресії.

13. Залучення зовнішніх ресурсів та партнерства.

Для підвищення ефективності превентивної роботи соціальний педагог може активно співпрацювати з різними організаціями та установами поза межами школи. Це можуть бути психологічні центри, соціальні служби, правоохоронні органи або благодійні фонди. Залучення зовнішніх ресурсів дає змогу соціальним педагогам отримувати додаткову підтримку, а також залучати фахівців з різних галузей для вирішення конкретних проблем учнів, таких як насильство в сім'ї, залежність, психологічні травми або інші складні ситуації. Співпраця з такими установами дозволяє створювати багаторівневу систему підтримки для дітей, що перебувають у кризових ситуаціях, і дає можливість покращити якість соціально-педагогічного супроводу.

14. Формування позитивного психологічного клімату в школі.

Для ефективної превентивної роботи необхідно формувати в школі позитивний психологічний клімат. Вказане включає створення атмосфери взаємоповаги, підтримки та відкритості серед учнів, педагогів та батьків. Соціальний педагог має сприяти розвитку культури співпраці, де кожен учень відчуває себе важливим та підтриманим. Важливо запобігати проявам дискримінації, булінгу, агресії та ізоляції учнів. Регулярні заняття на тему

взаємоповаги, толерантності, емоційного інтелекту та розвитку соціальних навичок допомагають створити таке середовище, де учні відчують себе безпечно та комфортно. Позитивний клімат дозволяє зменшити рівень стресу серед учнів, підвищує їх самооцінку та сприяє кращому навчанню.

15. Оцінка ефективності превентивної роботи та коригування стратегії.

Важливим є впровадження системи оцінки ефективності превентивної роботи соціального педагога. Це дозволяє не лише виявити прогалини та недоліки в діяльності, а й внести корективи для підвищення результативності заходів. Соціальний педагог має регулярно проводити моніторинг та аналіз результатів своєї роботи, зокрема через опитування учнів, вчителів і батьків, а також використовувати статистичні дані для оцінки ситуації в школі. Оцінка дозволяє вчасно виявляти проблеми та запроваджувати нові методики, адаптуючи превентивну діяльність до змінних умов. Це не тільки підвищує ефективність роботи, а й сприяє розвитку професійних компетенцій педагога.

Отже, удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти є важливим процесом для забезпечення благополуччя та розвитку учнів. Шляхи та напрямки удосконалення превентивної роботи соціального педагога полягають у комплексному підході, який включає як професійну підготовку, так і активну взаємодію з учнями, батьками та іншими фахівцями. Це дозволяє забезпечити належні умови розвитку дітей, покращити їх стан, а також забезпечити безпечне середовище для навчання та виховання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Зміст і напрямки превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти: профілактика булінгу та насильства; соціально-психологічна підтримка та допомога; соціалізація учнів з особливими освітніми потребами через створення інклюзивного середовища; превентивні заходи з профілактики залежностей; кар'єрне консультування та професійна орієнтація; робота з батьками, організація тренінгів та консультацій для них; запобігання торгівлі людьми та сексуальній експлуатації; розвиток правової свідомості.

Аналіз результатів опитування соціальних педагогів з організації превентивної роботи в школах дав змогу виокремити три рівні готовності до організації цієї роботи: високий (20%), середній (45%) та низький (35%). При цьому середній і низький рівні готовності соціальних педагогів до організації превентивної роботи свідчить про проблеми, які можуть значно знижувати ефективність проведених заходів. Соціальні педагоги не вказують, що превентивна робота в школі організована неефективно, часто через обмежені ресурси або недосконалу її організацію.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі теоретичне й емпіричне обґрунтування особливостей превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти в сучасних умовах дало змогу зробити такі висновки.

1. Визначено сутність та завдання превентивної роботи соціального педагога у психолого-педагогічній і соціально-педагогічній літературі. Виявлено, що превентивна робота соціального педагога є невід’ємною частиною соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на попередження різноманітних соціальних проблем і негативних явищ серед учнів. Сутність її в тому, щоб на ранніх етапах виявляти потенційні ризики та забезпечувати вчасне втручання для запобігання кризовим ситуаціям. Завдання превентивної роботи соціального педагога полягають у виявленні факторів, що можуть призвести до розвитку девіантної поведінки, соціальної ізоляції чи інших форм дезадаптації. Для цього необхідно здійснювати активну просвітницьку роботу, навчати учнів соціальним навичкам, формувати здорові цінності, а також проводити виховні заходи, що сприяють розвитку емоційного інтелекту та саморегуляції. Важливим завданням є налагодження співпраці з родинами, школами для створення комплексної системи підтримки молоді. Превентивна робота соціального педагога є основою для формування здорового, активного і відповідального покоління, здатного до конструктивної взаємодії з оточуючим світом.

2. Охарактеризовано нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Зокрема, принципи та завдання превентивної діяльності закріплені в Конституції України, що визначає право кожної дитини на отримання освіти та сприяння її всебічному розвитку. Це право також відображено в законах України, таких як «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту» та «Про вищу освіту», які регулюють основи організації освітнього процесу та взаємодії учнів, педагогів і батьків. Важливе місце у превентивній діяльності соціального педагога займають постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету

Міністрів України та накази Міністерства освіти і науки України, які визначають порядок функціонування освітніх закладів та нормативи, що забезпечують безпеку та комфорт учасників освітнього процесу. Одним з основоположних документів є Положення про психологічну службу в системі освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2018 року №509, яке конкретизує роль соціального педагога в освітньому середовищі, його права, обов'язки та межі діяльності. У зв'язку з умовами воєнного стану, соціально-педагогічна діяльність також регламентується нормативно-правовими актами, що враховують специфіку роботи закладів освіти в умовах війни.

3. Виділено й обґрунтовано чинники організації превентивної роботи соціального педагога у закладі освіти. Перш за все, це професійна кваліфікація соціального педагога, адже лише володіння необхідними знаннями та навичками дозволяє адекватно реагувати на потреби учнів, батьків та педагогів. Не менш важливим є ефективне співробітництво з усіма учасниками освітнього процесу – учнями, батьками, педагогічним колективом та іншими фахівцями. Врахування індивідуальних потреб кожного учня, надання йому спеціалізованої підтримки є також важливим фактором у превентивній роботі. Сприятливе соціально-психологічне середовище у школі є основою для забезпечення безпеки учнів і їхнього емоційного здоров'я. У цьому контексті превенція булінгу, насильства та інших негативних явищ є важливим напрямом роботи соціального педагога. Врахування впливу кризових ситуацій, таких як війна або соціально-економічна нестабільність, дає змогу своєчасно реагувати на зміни в психоемоційному стані учнів та запроваджувати ефективні превентивні заходи. Залучення додаткових ресурсів, співпраця з різними установами розширює можливості соціального педагога в підтримці учнів, які потрапили в складні життєві ситуації. Моніторинг та оцінка результатів дають змогу істотно коригувати стратегії та забезпечити максимальну ефективність діяльності. Інтеграція превентивної роботи в виховний процес закладу освіти також є важливим кроком до формування гармонійної особистості учня. Кожен із згаданих чинників має важливе значення для успішної організації превентивної роботи соціального педагога, яка здатна суттєво покращити якість освітнього процесу та благополуччя учнів.

4. Проаналізовано сутнісний зміст і напрямки превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти: профілактика булінгу та насильства, що дозволяє запобігти конфліктам і насильницьким діям серед учнів, сприяючи формуванню позитивного соціального середовища; соціально-психологічна підтримка та допомога, яка критично важлива для учнів, які переживають стрес, труднощі в навчанні або адаптації, надаючи їм можливість отримати допомогу через індивідуальні чи групові консультації; формування здорового способу життя, що допомагає учням не тільки покращити фізичне самопочуття, але й розвивати здорові звички; соціалізація учнів з особливими освітніми потребами через створення інклюзивного середовища та підтримку з боку соціального педагога; превентивні заходи з профілактики залежностей, що допомагає захистити учнів від негативного впливу шкідливих звичок; кар'єрне консультування та професійна орієнтація, які надають учням можливість краще зрозуміти свої інтереси і професійні вподобання; антикризова робота, яка включає реагування на різні кризові ситуації і надає підтримку учням, які переживають складні життєві обставини; робота з батьками, організація тренінгів та консультацій для них, що сприяє поліпшенню виховного процесу та зміцненню сімейних стосунків; запобігання торгівлі людьми та сексуальній експлуатації, що є важливим аспектом захисту прав дітей і їх безпеки; розвиток правової свідомості, що сприяє формуванню у школярів поваги до прав людини та правових норм, запобігаючи правопорушенням і порушенням законодавства.

5. Досліджено сучасний стан організації превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Аналіз результатів опитування соціальних педагогів з організації превентивної роботи в школах дав змогу виокремити три рівні готовності до організації цієї роботи: високий (20%), середній (45%) та низький (35%). При цьому середній і низький рівні готовності соціальних педагогів до організації превентивної роботи свідчить про проблеми, які можуть значно знижувати ефективність проведених заходів. Соціальні педагоги не вказують, що превентивна робота в школі організована неефективно, часто через обмежені ресурси або недосконалу її організацію. Відсутність достатньо часу для роботи є ще однією проблемою, яка заважає соціальному

педагогу виконувати свої обов'язки належним чином. Часто відсутність чіткого розмежування завдань і відповідальності призводить до неефективності в роботі. У таких випадках батьки не залучаються до превентивної роботи, що позбавляє школярів важливого аспекту підтримки з боку родини. Також соціальні педагоги вказують на відсутність доступу до сучасних методик і ресурсів для роботи з учнями, що ускладнює процес організації превентивної роботи. Перелічені проблеми потребують вирішення, що зумовлює необхідність розробки шляхів та напрямків удосконалення превентивної роботи. Важливо розробити стратегії, які б забезпечили достатній час для роботи, активну співпрацю з батьками, доступ до сучасних ресурсів і методик, постійну професійну підготовку педагогів.

6. Запропоновано шляхи та напрямки удосконалення превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти. Шляхи удосконалення цієї роботи включають підвищення кваліфікації педагогів, що дозволяє їм ефективніше реагувати на нові виклики та використовувати інноваційні методи. Інтеграція сучасних технологій, таких як онлайн-консультації та віртуальні тренінги, відкриває нові можливості для надання допомоги учням та батькам. Активна співпраця з батьками та іншими соціальними інститутами є необхідною умовою для досягнення результату у вихованні учнів. Партнерська взаємодія між соціальним педагогом, школою та сім'єю дає можливість створити сприятливі умови для розвитку міжособистісних стосунків та запобігання негативним явищам. Удосконалення інклюзивного навчання і створення програм підтримки для учнів з особливими освітніми потребами дозволяє формувати у школі атмосферу прийняття та взаємоповаги. Особлива увага приділяється питанням профілактики залежностей і правопорушень серед учнів. Важливим є моніторинг ефективності превентивної роботи, що дозволяє оперативно коригувати різні програми та заходи. Необхідним є також розвиток кар'єрних можливостей учнів, що допомагає їм розширити горизонти професійного становлення.

Перспективами дослідження визначено експериментальну апробацію запропонованих шляхів та напрямків підвищення ефективності превентивної роботи соціального педагога в умовах закладу загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Т. В. Базові компоненти професійної компетентності соціального педагога. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 1 (85). С. 35-37.
2. Артющкіна Л. М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 124 с.
3. Архипова С. П., Майборода Г. Я., Тютюнник О. В. Методи та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. Київ: Слово, 2011. 496 с.
4. Бандура Р. Соціально-педагогічна підтримка підлітків у кризових ситуаціях. *Нова пед. думка*. 2020. № 4. С. 63-65.
5. Безпалько О. В. Зміст та напрями професійної діяльності соціального педагога в закладах загальної середньої освіти. *Проблеми педагогічних технологій*. Луцьк, 2012. Вип. 2. С. 74-79.
6. Безпалько О. В., Зверєва І. Д., Веретенко Т. Г. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2013. 312 с.
7. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Знання, 2018. 343 с.
8. Бочаріна Н. Особливості розвитку професійної компетентності соціального педагога. *Вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету*. 2014. №25. С. 227-231.
9. Веретенко І. М. Нормативно-правове забезпечення соціально-педагогічної роботи в умовах закладу загальної середньої освіти. *Педагогіка та психологія*. Харків : Щедра садиба плюс, 2023. Вип. 48. С. 24-31.
10. Вступ до спеціальності «соціальна педагогіка»: навчальний посібник / авт.-уклад. Л. І. Міщик, О. П. Демченко. Глухів, 2013. 250 с.
11. Гапончук О. М. Тренінг консультативних навичок соціального педагога: методичні рекомендації. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2017. 45 с.
12. Гапончук О. Як оптимізувати консультативну діяльність соціального педагога: методичні рекомендації та практичні матеріали. Луцьк, 2017. 132 с.

13. Дмитренко Н. М. Діяльність соціального педагога закладу загальної середньої освіти з розвитку особистої, громадянської та соціальної компетентностей здобувачів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матер. Всеукр. науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Савича Сковороди*. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. 225 с. С.76-78.

14. Жигайло Н. І. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2007. 256 с.

15. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. Київ: Слово, 2008. 240 с.

16. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. 260 с.

17. Захист прав дитини в діяльності соціального педагога закладу загальної середньої освіти: метод. реком. / за ред. Ю. А. Луценка, В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 73 с.

18. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка: теорія і технології. Київ : Центр навчальної літератури, 2011. 314 с.

19. Золотова Г. Д. Напрямки роботи соціального педагога з батьками щодо профілактики адитивної поведінки учнів. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2008. № 4. С. 57-61.

20. Капська А. Й. Соціальна педагогіка : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 487 с.

21. Караман О. Сутність і зміст соціально-педагогічної роботи як категорії соціальної педагогіки. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2021. Вип. 21. С. 69-72.

22. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника: навчально-методичний посібник. Київ, 2004. 164 с.

23. Клочан Ю. В. Загальна характеристика напрямів соціально-педагогічної роботи в закладі загальної середньої освіти загальної середньої

освіти. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 36. С. 276-283.

24. Ковчина І. М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом: навч.-метод. посібник. Київ, 2011. 95 с.

25. Козирев М. П. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.

26. Краснова Н. П. Технології роботи соціального педагога в загальноосвітній школі. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 4. С.97-106.

27. Лисенко С. А., Веретенко І. М. Особливості професійної підготовки соціальних педагогів до діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах на сучасному етапі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. №6 (50). С. 232-240.

28. Максимова Н. Проблема визначення сфери компетенції соціального педагога в освітньому просторі. *Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні : матеріали Круглого столу* (24 травня 2018 року, Київ). Київ : Київський університет, 2018. С. 51-56.

29. Методи роботи соціального педагога : матеріали творчої групи соціальних педагогів / Г. Бондаренко та ін. Київ : Редакція загальнопед. газет, 2012. 96 с.

30. Методи та технології роботи соціального педагога: навч. посіб. / С. Архипова, Г. Майборода, О. Тютюнник. Київ : Слово, 2011. 496 с.

31. Методика соціально-виховної роботи : навч. посіб. / авт.-упоряд. К. В. Педь. Полтава : ПДПУ, 2009. 254 с.

32. Методики психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах війни : практ. посіб. / В. Г. Панок; В. В. Рибалка, С. К. Шандрук та ін.; за ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 212 с.

33. Міщик Л. І. Оптимізація підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності. *Наукові записки Ніжинського державного університету*

ім.

М. Гоголя. 2012. № 4. С. 143-148.

34. Моїсеєнко К. Професійна діяльність соціального педагога : метод. посіб. Київ : Шкільний світ, 2009. 120 с.

35. Наукова і волонтерська діяльність установ психологічного профілю НАПН України з проблем формування безпечного середовища у закладах освіти і надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги постраждалим в умовах війни (2019-2023 рр.): інформаційний довідник / за ред. В.Г. Панка. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 106 с.

36. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2022 р., м. Ніжин) / за ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 175 с.

37. Нормативна документація соціального педагога / О. Бєлова, Л. Письмак та ін. Київ : Шкільний світ, 2023. 120 с.

38. Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання: матеріали II Форуму академічної спільноти (20-24 червня 2022 р.) / Придніпровська державна академія будівництва та архітектури / упоряд. М. В. Савицький, І. П. Мамчич. Дніпро: ДВНЗ «ПДАБА», 2022. 152 с.

39. Освіта України в умовах воєнного стану: інноваційна та проектна діяльність: науково-методичний збірник / за ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: Букрек, 2022. 140 с.

40. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник / за ред. С. Шкарлета, А. Вітренка, В. Рогової. Київ, 2022. 358 с.

41. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Гельветика, 2022. 504 с.

42. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога з профорієнтації учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. . канд. пед. наук. Луганськ, 2009. 22 с.

43. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 560 с.
44. Панок В. Г. Концепція реформування психологічної служби у системі освіти України на період до 2030 року. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. №5(2). С. 1-10.
45. Перші кроки соціального педагога на шляху до професії: вступ до спеціальності : навч. посіб. / за ред. Л. І. Міщик. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013. 338 с.
46. Першко Г. О. Підготовка соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у середовище закладу загальної середньої освіти : автореф. дис. . канд. пед. наук. Київ, 2011. 20 с.
47. Пожидаєва О. В. Складові професійної характеристики соціального педагога. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2014. № 1/2. С. 66-72.
48. Поліщук В. А. Теорія і методика підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. 424 с.
49. Петришин Л.Й. Роль соціального працівника як медіатора у врегулюванні конфліктів. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 2017. Вип. 24 (2-2017). Ч.2. С. 163 - 171.
50. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження КМ України від 14.12.16 р. №988-р. http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258
51. Професійна етика соціального педагога : навч.-метод. посіб. / С. Харченко, Н. Краснова, Л. Харченко. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2009. 562 с.
52. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / Л. А. Мельник та ін. ; за ред. Л. С. Волинець. Київ : Калита, 2015. 72 с.

53. Рассказова О. І. Розвиток соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: теорія та технологія : монографія. Харків : Шейніна О. В., 2012. 478 с.
54. Рижанова А. О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Луганськ, 2015. 434 с.
55. Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи : навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.
56. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : курс лекцій. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-тет, 2002. 260 с.
57. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
58. Сокольська Л. П. Робота соціального педагога в закладах освіти : конспект лекцій. Хмельницький: ХНУ, 2016. 98 с.
59. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога: навч. посіб. Київ: Кондор, 2010. 208 с.
60. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, І. В. Братусь [та ін.]. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 336 с.
61. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Й. Капської. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
62. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 316 с.
63. Соціальний педагог закладу загальної середньої освіти: статус та основні напрямки діяльності: метод. рекомендації. Харків: ХОН-МІБО, 2006. 76 с.
64. Соціально-педагогічна діяльність в умовах трансформації суспільства: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за ред. С. П. Архипової. Черкаси : Гордієнко Є.І., 2014. 235 с.
65. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навч.-метод. посіб. / упоряд.: Н. П. Бочкор, Н. В. Лунченко. Київ : Україна, 2015. 176 с.
66. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. Луганськ : Альма-матер, 2005. 552 с.

67. Спіріна Т. В. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого закладу загальної середньої освіти: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2019. 260 с.

68. Червінська І. Роль школи як сучасного соціокультурного центру у формуванні підростаючої особистості. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 172-176.

69. Чубук Р. В. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 348 с.

70. Чуйко О. В. Проблеми та перспективи розвитку психологічної служби в школі. *Вісник Київ. ун-ту імені Тараса Шевченка. Серія: Соціальна робота*. 2018. Т. 1, № 3. С. 48-53.

71. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

72. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 248 с.

73. Шульга В. В. Соціальний педагог у закладі загальної середньої освіти загальної середньої освіти: метод. реком. Київ : Ніка-Центр, 2004. 124 с.

74. Якса Н. В. Соціально-педагогічний тезаурус : словник. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2006. 154 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Нормативно-правове забезпечення професійної діяльності соціального педагога у закладі загальної середньої освіти

Лист МОН від 25.03.2022 № 1/3663-22 «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії»;

Лист МОН № 1/3737-22 від 29.03.2022 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні»;

Лист МОН від 12.04.2022 № 1/4068-22 «Щодо недопущення участі неповнолітніх у наданні інформації ворогу про військові позиції Збройних сил України»;

Лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»;

Лист ІМЗО від 04.04.2022 № 22.1/10-434 «Кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів»;

Лист МОН від 30.05.2022 № 1/5735-22 «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні»;

Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України»;

Лист МОН від 22.06.22 № 1/6894-22 «Про методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період»;

Лист МОН від 27.06.2022 № 1/7035-22 «Про підготовку до початку та особливості організації освітнього процесу в 2022/23 навчальному році» тощо;

ст. 21, 22 Закону України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»;

Наказ МОН від 22.05.2018 № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України»;

Наказ МОНУ Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти від 28.12.2019 № 1646;

Лист МОНУ щодо створення у 2019-2020 н.р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок від 27.06.2019 №» 1/9-414;

Лист МОН України від 20.08.2020 р. № 6/1015-20 «Про перелік рекомендованої літератури для використання у закладі освіти»;

Наказ МОНУ від 06.08.2018 р. № 609 «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти»;

Етичний кодекс психолога від 18.12.1990;

Наказ МОНУ від 03.05.99. № 127 «Про дозвіл батьків»;

Лист МОНУ від 27.08. 2000. № 1/9 – 352 «Про ведення документації і звітності психологічної служби»;

Лист від 24.07.2019 №1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» та інших нормативних та

методичних матеріалів Міністерства освіти та науки України, обласних та місцевих ланок освіти;

Наказ МОНУ від 19.10.01. № 691 «Про затвердження Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів»;

Наказ МОНУ від 20.04.01. № 330 «Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах»;

Наказ МОНУ від 15.06.2004 р. № 1/9-324 «Про внесення змін і доповнень до нормативної чисельності практичних психологів та соціальних педагогів навчальних закладів»;

Лист МОНУ від 14.02.05. № 1/9 – 64 «Про тривалість робочого тижня практичних психологів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів»;

Наказ МОНУ від 08.12.05 № 1/9 – 701 «Про освітній кваліфікаційний рівень практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів»;

Наказ МОНУ «Щодо розподілу робочого часу у практичних психологів та соціальних педагогів від 26.09.12 № 1/9-683»;

Лист МОН Від 30.10. 2018р. № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей»;

Лист МОН Від 29.12.2018р. № 1/9-790 «Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашнього насильству та булінгу»;

Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби;

Конвенція ООН «Про права дитини»;

Загальна декларація прав людини.

**Посадова інструкція соціального педагога
закладу загальної середньої освіти (взірець)**

1. Загальні положення

1. Посада педагога соціального належить до посад педагогічних працівників.

2. Педагога соціального призначає на посаду і звільняється з неї наказом директора закладу загальної середньої освіти за погодженням із з дотриманням вимог чинних нормативно-правових актів про працю.

3. Основні функції соціального педагога – забезпечує соціально-педагогічний патронаж, що сприяє взаємодії закладу освіти, сім'ї і суспільства у вихованні учнів, їх адаптації до умов соціального середовища; надає консультативну допомогу за запитами батьків, інших законних представникам учнів.

4. Педагог соціальний підпорядковується директору з усіх питань діяльності.

5. У своїй діяльності педагог соціальний керується Конституцією України; законами України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, наказами й іншими нормативно-правовими актами центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та підпорядкованих їм органів управління освітою; Етичним кодексом спеціалістів із соціальної роботи України; правилами і нормами охорони праці та безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, пожежної безпеки; статутом і правилами внутрішнього розпорядку закладу освіти; цією посадовою інструкцією.

2. Завдання та обов'язки

1. Забезпечує соціально-педагогічний супровід учнів, учнівських колективів та мікрогруп, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах.

2. Здійснює посередництво між закладом освіти, сім'єю, громадськістю, організує їх взаємодію задля створення умов для всебічного розвитку дітей та підлітків як особистостей, забезпечення їхнього добробуту в мікросоціумі.

3. Вивчає та аналізує соціальні умови розвитку учнів, мікроколективу (класу), учнівського колективу в цілому, неформальних молодіжних об'єднань.

4. Досліджує вплив на учнів мікросередовища, сім'ї, особливості сімейного виховання, рівень позитивного виховного потенціалу в мікросоціумі, виявляє джерела негативного впливу.

5. Бере участь у плануванні і реалізації завдань соціалізації дітей, адаптації їх у новому колективі і соціальному середовищі.

6. Здійснює індивідуальну діагностику та корекцію за запитом учасників освітнього процесу за письмової згоди батьків або інших законних представників.

7. Виявляє інтереси і потреби, труднощі та проблеми, відхилення у поведінці учнів.

8. Прогнозує на основі спостережень і досліджень посилення негативних чи позитивних соціальних впливів на розвиток особистості учня або групи учнів.
9. Прогнозує результати освітнього процесу з огляду на основні чинники становлення особистості учня.
10. Визначає завдання, форми, методи соціально-педагогічної роботи з учнями, способи розв'язання особистих та соціальних проблем з використанням сучасних освітніх технологій, цифрових освітніх ресурсів.
11. Здійснює просвітницьку та профілактичну роботу серед учасників освітнього процесу з питань запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема стосовно дітей та за участю дітей, злочинності, алкоголізму, наркоманії.
12. Консультує педагогічних працівників, батьків, інших законних представників дітей з питань соціальної педагогіки.
13. Організовує різні види соціально значимої діяльності учнів та дорослих, заходи, спрямовані на розвиток соціальних ініціатив, реалізацію соціальних проектів і програм, бере участь у їх розробленні та затвердженні.
14. Залучає до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи громадські організації, творчі спілки, окремих громадян.
15. Настановленням і особистим прикладом утверджує в учнів повагу до суспільної моралі й цінностей: правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства.
16. Захищає дітей від будь-яких видів і форм насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації. Представляє їхні інтереси у правоохоронних і судових органах.
17. Вживає заходів для профілактики правопорушень, побутового, дорожньо-транспортного травматизму серед дітей.
18. Переконає учнів у доцільності дотримуватися соціально значимих норм та правил поведінки, вести здоровий спосіб життя.
19. Дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.
20. Формує демократичну систему взаємин у підлітковому середовищі, а також серед дітей і дорослих.
21. Дотримується педагогічної етики, поважає гідність права, свободи і законні інтереси всіх учасників освітнього процесу.
22. Бере участь у засіданнях педагогічної ради та методичних об'єднань, роботі психолого-педагогічних консилиумів та семінарів.
23. Веде встановлену документацію та належно зберігає її.
24. Постійно підвищує свій професійний і загальнокультурний рівні, педагогічну майстерність.
25. Підвищує кваліфікацію та атестується раз на п'ять років.
26. Проходить навчання і перевірку знань з питань безпеки життєдіяльності раз на три роки.
27. Дотримується правил і норм з охорони праці та безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, пожежної безпеки.
28. Проходить обов'язкові профілактичні медичні огляди в установленому законом порядку.

29. Виконує положення статуту та правила внутрішнього розпорядку закладу освіти.

3. Права.

Соціальний педагог має право:

1. Обирати та використовувати програми, навчально-методичну літературу, затверджені в установленому порядку, педагогічно доцільні форми, методи і засоби роботи з дітьми.

2. Брати участь у громадському самоврядуванні та роботі колегіальних органів управління закладу освіти.

3. Бути членом професійної спілки та інших об'єднань громадян, діяльність яких не заборонена законом.

4. Ознайомлюватися з документами, що містять оцінку його роботи, надавати щодо них роз'яснення.

5. Надавати керівництву закладу освіти пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу.

6. Здійснювати індивідуальну освітню (наукову, творчу, мистецьку тощо) діяльність за межами закладу освіти.

7. Отримувати від директора та інших працівників закладу освіти підтримку у виконанні обов'язків і реалізації прав, що передбачені цією посадовою інструкцією.

8. Підвищувати кваліфікацію.

9. Обирати освітню програму, форму навчання та суб'єкта підвищення кваліфікації й перепідготовки педагогічних працівників.

10. Захищати професійну честь та гідність, інтереси і права в усіх інстанціях, зокрема суді.

11. Відмовитися виконувати роботу, якщо виникла загроза життю та здоров'ю, до моменту усунення небезпеки.

4. Відповідальність.

Педагог соціальний несе відповідальність за:

1. Неякісне виконання або невиконання посадових обов'язків, що передбачені посадовою інструкцією.

2. Порушення статуту та правил внутрішнього розпорядку закладу освіти.

3. Заподіяння матеріальної шкоди закладу освіти.

4. Порушення правил і норм охорони праці та безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, пожежної безпеки, передбачених відповідними правилами та інструкціями.

5. Застосування методів виховання, пов'язаних з фізичним чи психічним насильством над особистістю дитини.

6. Вчинення проступків, не сумісних з роботою на посаді педагогічного працівника.

5. Повинен знати.

1. Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про права дитини, інші законодавчі і нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання.

2. Вікову, педагогічну, соціальну психологію.

3. Етику, естетику, педагогічну деонтологію, основи права, екології.

4. Методологічні принципи, закономірності, зміст, методи та форми виховання.
 5. Інноваційні процеси та технології освітньої роботи в закладі освіти.
 6. Особливості профілактики девіантної поведінки учнів різного віку, негативних явищ у підлітковому середовищі, проблеми статево-рольової соціалізації особистості.
 7. Форми і методи роботи в середовищі сім'ї, у позашкільних закладах, за місцем проживання.
 8. Основи валеології, зміст, форми та методи організації здорового способу життя дітей та учнів різного віку.
 9. Специфіку роботи у загальноосвітніх школах-інтернатах, спеціальних, санаторних школах та школах соціальної реабілітації.
 10. Сучасний стан і тенденції розвитку дитячих, підліткових спілок, рухів, організацій тощо та їхній вплив на особистість.
 11. Функції, права системи державних інститутів, установ, громадських організацій у галузі освіти, навчання та виховання молодого покоління.
 12. Культурні, економічні, демографічні, екологічні особливості соціального середовища, в якому організовує роботу.
 13. Правила і норми охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, пожежної безпеки, санітарії та гігієни.
 14. Порядки надання домедичної допомоги, а також порядок дій у надзвичайних ситуаціях.
 15. Державну мову відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.
6. Кваліфікаційні вимоги.
 1. Педагог соціальний має вищу освіту зі спеціальності «соціальна педагогіка», «соціальна робота», професійно компетентний, забезпечує нормативні вимоги до рівня освітньої роботи у соціальному середовищі, відповідає етичним та культурним вимогам для педагогічних працівників.
 2. Педагог соціальний із кваліфікаційною категорією «спеціаліст» має повну вищу педагогічну освіту (за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра) зі спеціальності «соціальна педагогіка». Він знає основи педагогіки, психології, дитячої та вікової фізіології; використовує інформаційно-комунікаційні технології, цифрові освітні ресурси в освітньому процесі; вміє розв'язувати педагогічні проблеми, встановлювати контакт з учнями, батьками, колегами; дотримується педагогічної етики, моральних норм.
 3. Педагог соціальний із кваліфікаційною категорією «спеціаліст другої категорії» відповідає вимогам, встановленим для працівників з кваліфікаційною категорією «спеціаліст», та постійно вдосконалює свій професійний рівень; використовує диференційований та індивідуальний підхід до учнів; володіє сучасними освітніми технологіями, методичними прийомами, педагогічними засобами, різними формами соціально-педагогічної роботи; впроваджує інноваційні технології у освітньому процесі; обізнаний з основними нормативно-правовими актами про освіту; користується авторитетом серед колег, учнів та їхніх батьків.

4. Педагог соціальний із кваліфікаційною категорією «спеціаліст першої категорії» відповідає вимогам, встановленим для працівників з кваліфікаційною категорією «спеціаліст другої категорії», та використовує методи компетентісно орієнтованого підходу до організації освітнього процесу; володіє технологіями творчої педагогічної діяльності; упроваджує передовий соціально-педагогічний досвід; уміє аргументувати свою позицію.

5. Педагог соціальний із кваліфікаційною категорією «спеціаліст вищої категорії» відповідає вимогам, встановленим для працівників з кваліфікаційною категорією «спеціаліст першої категорії», та володіє інноваційними освітніми методиками і технологіями, активно використовує та поширює їх у професійному середовищі; володіє широким спектром стратегій виховання; продукує оригінальні, інноваційні ідеї; вносить пропозиції щодо вдосконалення соціально-педагогічної діяльності у закладі освіти.

7. Взаємовідносини (зв'язки) за посадою

Педагог соціальний взаємодіє з:

1. Директором закладу освіти та його заступниками.
2. Іншими педагогічними працівниками закладу освіти.
3. Дитячими, молодіжними об'єднаннями та групами.
4. Батьками, іншими законними представниками учнів.
5. Представниками громадських і благодійних організацій.
6. Фахівцями закладів охорони здоров'я та соціального захисту, служб у справах дітей.
7. Органами місцевого самоврядування.

**Анкета для виявлення проблем організації превентивної
роботи соціального педагога в закладі освіти**

1. Наскільки ефективно організовано превентивну роботу в школі?
 - а) Дуже ефективно
 - б) Достатньо ефективно
 - в) Не дуже ефективно
 - г) Не ефективно
2. Чи достатньо часу виділяється для превентивної роботи соціального педагога?
 - а) Так, часу вистачає
 - б) Вистачає, але іноді не вистачає
 - в) Ні, часу не вистачає
 - г) Не знаю
3. Чи є чітке розмежування завдань і відповідальності соціального педагога в закладі?
 - а) Так, є чітке розмежування
 - б) Частково
 - в) Ні, немає чіткого розмежування
 - г) Не знаю
4. Чи залучаються батьки до превентивної роботи в школі?
 - а) Так, активно залучаються
 - б) Іноді залучаються
 - в) Не залучаються
 - г) Не знаю
5. Як часто проводяться тренінги та семінари для учнів з превентивної тематики?
 - а) Регулярно
 - б) Іноді
 - в) Рідко
 - г) Не проводяться
6. Чи існує система моніторингу ефективності превентивної роботи соціального педагога?
 - а) Так, існує
 - б) Частково існує
 - в) Ні, не існує
 - г) Не знаю
7. Чи є у соціального педагога доступ до сучасних методик і ресурсів для роботи з учнями?
 - а) Так, є доступ
 - б) Доступ обмежений
 - в) Ні, немає доступу
 - г) Не знаю
8. Чи співпрацює соціальний педагог з іншими спеціалістами школи (психологами, вчителями, медсестрою)?

- а) Так, активно співпрацює
- б) Співпрацює, але іноді це не ефективно
- в) Співпраця відсутня
- г) Не знаю

9. Чи ефективно організовано інклюзивне навчання для учнів з особливими освітніми потребами?

- а) Так, ефективно організовано
- б) Частково ефективно
- в) Ні, не організовано
- г) Не знаю

10. Чи використовуються інноваційні методи роботи (цифрові технології, онлайн-консультації, віртуальні тренінги)?

- а) Так, активно використовуються
- б) Іноді використовуються
- в) Ні, не використовуються
- г) Не знаю

11. Чи є в школі достатня кількість ресурсів для реалізації профілактичних заходів?

- а) Так, ресурси є
- б) Частково є
- в) Ні, ресурсів недостатньо
- г) Не знаю

12. Як часто проводяться заходи щодо запобігання булінгу та насильству в школі?

- а) Регулярно
- б) Іноді
- в) Рідко
- г) Не проводяться

13. Чи отримують учні достатньо психологічної підтримки в складних ситуаціях (конфлікти, стрес, депресія)?

- а) Так, отримують
- б) Іноді отримують
- в) Не отримують
- г) Не знаю

14. Чи є у соціального педагога можливість для постійного професійного розвитку?

- а) Так, є можливість
- б) Іноді є можливість
- в) Ні, немає можливості
- г) Не знаю

15. Як ви оцінюєте рівень довіри учнів до соціального педагога?

- а) Високий
- б) Середній
- в) Низький
- г) Не знаю

Дякуємо за участь в опитуванні!